

В ЛАБІРИНТАХ ЧАСУ

В ЛАБІРИНТАХ ЧАСУ

Управління культури, національностей, релігій та охорони
об'єктів культурної спадщини Одеської
обласної державної адміністрації
Одеський художній музей

В ЛАБІРИНТАХ ЧАСУ

Виставка реставрованих творів іконопису та живопису
із фондів Одеського художнього музею

Каталог

Одеський художній музей висловлює щире подяку Благодійним фондам «Маніфест Миру» та «Друзі Музею» за допомогу в організації виставки та виданні каталогу.

Одеса
2016

Одеський художній музей.

Каталог виставки реставрованих творів іконопису та живопису із фондів Одеського художнього музею. - К.: «huss» - 108 с.

Упорядники каталогу:

Головний зберігач;

Людмила Анатоліївна Єрьоміна

Завідуюча відділом мистецтва XVI – початку XX ст.:

Олена Василівна Жуліцька

Автор вступної статті:

Людмила Анатоліївна Єрьоміна

Умовні позначення:

ВХУТЕМАС – Вищі художньо-технічні майстерні. Москва, Росія. 1920-1926.

Д. – дерево.

Д., о. – дерево, олія.

ДРМ – Державний Російський музей. Петербург, Росія.

ДТГ – Державна Третьяковська галерея. Москва, Росія.

ІАМ – Імператорська академія мистецтв, Академія Мистецтв, Академія. Санкт-Петербург, Росія. (1757 – 1918).

Зл. вв. – зліва вверху.

Зл. вн. – зліва внизу.

К., о. – картон, олія.

ЛФ ННДРЦУ – Львівський філіал національного науково-дослідного реставраційного центру України. Львів, Україна.

МУЖСІА – Московське училище живопису, скульптури та архітектури. 1832 – 1918.

ННДРЦУ – Національний науково-дослідний реставраційний центр України. Київ, Україна.

ОРШ, ОХУ, ОВХУ – Одеська рисувальна школа, 1865 – 1900; Одеське художнє училище, 1900-1922; Одеське вище художнє училище, 1918-1919.

ОТКМ – Одеське товариство красних мистецтв. 1865 – 1919.

ОФ ННДРЦУ – Одеський філіал національного науково-дослідного реставраційного центру України. Одеса, Україна.

ОХМ – Одеський художній музей, Одеса, Україна.

П., о. – полотно, олія.

П. на к., о. – полотно на картоні, олія.

Спр. вв. – справа вверху.

Спр. вн. – справа внизу.

ТПРХ – Товариство південноросійських художників. 1890-1921.

ТПХВ – Товариство пересувних художніх виставок. 1870 – 1923.

Вступна стаття

У світі не існує двох однакових музеїв. Усі вони розрізняються за складом та тематикою, масштабами, науковим і образним мисленням. Загальна єдність принципів існування музеїв ідентифікується у просторі і часі в першу чергу складом колекції, її індивідуальною несхожістю, різноманітністю та неповторністю. Саме ця особистісна варіативність музейного зібрання привертає найбільшу увагу. Музей в цій найголовнішій своїй іпостасі здатен зацікавити, привернути увагу та задовольнити різносторонні, найвибагливіші потреби процесу пізнання. Саме тому збереження музейних пам'яток, і в разі необхідності їх консервація та реставрування, є обов'язковим аспектом музейного побутування.

Виставка реставрованих творів із фондів Одеського художнього музею (далі – ОХМ) – це результат багаторічної кропіткої роботи, яка вперше постає перед широким загалом глядачів єдиним тематичним корпусом. 24 іконописних та 29 живописних творів у свій час були реставровані одеськими, львівськими та київськими майстрами. Звичайно, відреставрованих робіт значно більше, ніж обраних для показу 53. Проте це лише перша спроба поступового представлення відреставрованих художніх творів із колекції ОХМ. Найбільш ранній експонат виставки – ікона «Святці на вересень місяць» – датується кінцем XVII – початком XVIII ст. Вона входить до числа тих експонатів, які були повернуті з Румунії після 1945 року. Живописні твори переважно датуються XIX ст. Більшість робіт саме завдяки процесу реставрації вперше експонуються у виставковому просторі Музею. Важливим є також і той факт, що серед авторів не всі прізвища відомі навіть для професійного середовища. Тому виставка дає змогу розширити горизонт творчих пошуків попередніх поколінь через знайомство з низкою маловідомих та нових імен, зокрема Комарова В., Юркович П. та Янченко П. Серед робіт є ті, які несуть не тільки естетично – пізнавальне навантаження, але цікаві ще й тому, що в свій час відіграли важливу роль у формуванні колекції на самих ранніх етапах її зібрання (Музей був заснований завдяки зусиллям та намаганням Одеського товариства красних мистецтв; колекція Товариства стала базовою для подальшого розвитку ОХМ, першого публічного художнього музею міста). Зокрема, робота Р. Хойнацького «Мадонна» (1866) входила до колекції Одеського товариства красних мистецтв майже за тридцять років до створення ОХМ. Низка першоджерельних свідчень дає можливість хоч і не завжди точно персоніфікувати і визначити об'єм і характер робіт, проте беззаперечно свідчить, що в Музеї, починаючи від часу його заснування, були задіяні художники-реставратори.

Серед запропонованих на виставці робіт реставрації живописних творів всесвітньо відомих авторів І. Айвазовського та О. Боголюбова відносяться до найбільш раннього періоду. Вони були здійснені в середині 1970-х років Центральними науково-дослідними реставраційними майстернями України, які були створені в Києві в 1938 році. З часу заснування і до тепер в Центральні майстерні: відділ реставрації іконопису, живопису, графіки, прикладного мистецтва, скульптури, а також наукових відділів фізико-хімічних та біологічних досліджень, на реставрацію стікаються пам'ятники мистецтва і культури з колекцій усіх музеїв України. У післявоєнні роки музеї особливо гостро потребували реставрації зіпсованих робіт, постраждалих в результаті не якісного швидкого пакування для транспортування у тил країни та інших дій з порятунку колекцій під час військових дій. Іноді, музеї роками чекали своєї черги на реставрацію. Не стала винятком і колекція Одеського художнього музею. Для того, щоб врятувати ті або інші твори, співробітники Музею намагалися використовувати будь-яку можливість по залученню фахових реставраторів. Зокрема, брали участь у великих всесоюзних виставках в музеях Києва, Москви, Ленінграда, а також в інших містах та центрах, де була можливість здійснити фахову реставрацію, наприклад у Всеросійському художньому науково-реставраційному центр ім. І.Е. Грабаря. Компромісні домовленості по принципу участі-реставрація звичайно лише частково задовольняли потребу в реставрації, в той час коли колекція Музею поповнювалася інтенсивно. На початок 1974 року зібрання ОХМ нараховувало 3500 одиниць зберігання, у тому числі 30 ікон. Сьогодні музей зберігає близько 10 тисяч пам'яток, у тому числі більше 300 ікон.

Ситуація дещо змінилася, коли в Музеї на початку 1970-х років з'явилася посада художника-реставратора. Керівництво ОХМ звернулося з листом в Ленінградське художнє училище ім. В.О. Серова з пропозицією про працевлаштування на посаду художника-реставратора одного із випускників факультету реставрації станкового живопису з умовою обов'язкового забезпечення молодого співробітника місцем проживання. Через деякий час в Музей прийшов фахівець Серафім Чарркін, який в подальші двадцять років дбайливо опікувався станом збереження робіт. Відреставровані ним ще в 1980-х роках роботи і по сьогодні зберігають свій належний стан. В цей період Реставраційний Центр міста

«Портрета Є.І. Пальменбаха» видатного портретиста Д.Г. Левицького, «Жіночого портрета» поч. XIX ст. художника Ф.А. Тулова, «Ранок в Криму у Гурзуфських скель», написаного І.К. Айвазовським, прекрасна «Хмаринка» талановитого А.І. Куїнджі та багатьох інших, які є гордістю та справжньою прикрасою експозиції Музею.

На початку 1980-х років в Україні з'явилася можливість відкрити три філії Національного науково-дослідного реставраційного центру України. Були обрані Львів, Харків та Одеса – три міста з міцними художніми традиціями та спадковістю не одного покоління талановитих майстрів. Одеська філія відкрилася в 1984 г. Працювали реставратори якийсь час на базі одеських музеїв, оскільки ще не було окремого приміщення. Довго підшукували будівлю в центрі міста, яка б відповідала вимогам реставраційного процесу (площа для майстерень реставраторів, для зберігання, охорони тощо). Усі ці вимоги відповідали будинку у Вознесенському провулку, будинок 7. Декілька років у будівлі проводився важкий відновлюючий ремонт, йшли підбір та стажування фахівців. Сьогодні в Одеській філії Національного науково-дослідного реставраційного центру України працюють реставратори різної спеціалізації. Впродовж останніх тридцяти років філія являється головним осередком реставрації та консервації творів образотворчого мистецтва на Півдні України і саме її майстри відіграють провідну роль у процесі збереження, консервації та реставрації колекції ОХМ.

Колегіальні дружні стосунки склались в Одеського художнього музею в 1990-х роках і з Львівською філією Національного науково-дослідного реставраційного центру України, довгий час очолюваною народним художником України Мирославом Отковичем. В переважній більшості іконописні твори ставали об'єктами ретельної уваги та професійного реставраційного втручання майстрів західноукраїнського реставраційного центру. На виставці запропоновано шість взірців XVII – XIX ст., які складають доробок львівської реставраційної спадщини кінця XX століття.

Запропонований «Каталог виставки реставрованих творів із колекції Одеського художнього музею», що дає можливість ознайомитись із давніми та сталими традиціями української реставраційної школи майстерень Києва, Одеси та Львова, розподілений на дві частини: іконопис та живопис. Хронологія, історії побутування експонатів, біографічні свідчення художників у супроводженні авторських анотацій реставраторів, доповнено низкою ілюстративного матеріалу за принципом до, під час і після процесу, але тільки в тих випадках, де була можливість скористатись архівними фондами Одеси, Києва та Львова.

Твори мистецтва, які збереглися до наших днів, переживши лихоліття минувших часів, є могутнім масивом матеріалів для вивчення культурної спадщини людства. Тому музейна реставрація завжди має співіснувати з глибоким вивченням пам'ятки, технології та засобів її створення, щоби проводити дбайливе втручання в авторський матеріал та оригінальну неповторну манеру створення твору. Догляд кваліфікованого реставратора являє собою в більшості постійне вдумливе стеження за твором мистецтва, аби упередити чи запобігти загостренню стану збереження пам'ятки. Видалення записів, пилу, бруду, кіптяви, слідів невдалих попередніх реставрацій та інші операції не можуть проводитися наосліп, тому що це може призвести до неповторного псування та навіть втрати твору. Тому перелік реставраційних настанов, методик та рекомендацій розвивається в часі, щоби упередити застиглість та обмеженість. Копітка робота кожного наступного покоління музейних працівників та реставраторів направлена у прагненні до більш точної естетичної оцінки, яку доволі важко здійснити без збереження та відновлення первинного образу пам'ятки. І мине ще чимало часу, поки твори образотворчого мистецтва будуть цілком опрацьовані, систематизовані й оцінені.

Л.А.Єрьоміна

ЖИВОПИС

Айвазовський Іван Константинович

30 липня 1817. Феодосія. – 2 травня 1900. Феодосія.

Живописець, колекціонер, громадський діяч. У 1831 році був прийнятий в Таврійську гімназію, з 1833 по 1837 навчався в ІАМ у пейзажиста М.Н. Воробйова і французького мариніста Ф. Танкера. Весною 1838 художник повернувся до Феодосії, де влаштував майстерню. У 1840-1844 пенсіонер ІАМ. З 1845 - академік, професор із 1847. Перебуваючи на посаді живописця Головного морського штабу, художник разом з експедицією мореплавця і географа Ф.П. Літке побував у Туреччині, Греції, Малій Азії. Не раз відвідував Кавказ, Єгипет, Ніццу, Флоренцію. В 1865 відкрив у Феодосії художню школу, а в 1880 заснував картинну галерею. Одним з перших почав організовувати свої виставки у великих губернських містах. За життя художника відбулося більше 120 виставок.

ХМАРИ НАД МОРЕМ

П., о. 56,5 × 80,7

Ж –1801

Придбана у А.Г. Андреолеті. Одеса, 1972.

Реставрація ННДРЦУ. 1973-1979.

Реставраційний паспорт: П-2538ж.

Художник-реставратор станкового олійного живопису II кваліфікаційної категорії ННДРЦУ Компанець Л.Д.

Стан до реставрації:

Основа твору дубльована на нове полотно. Деформація полотна та осипання ґрунту по всьому периметру внутрішніх меж підрамка. Зв'язок фарбового шару з ґрунтом у цих місцях порушений. Пилові забруднення полотна. У результаті попередньої реставрації місця втрат авторського шару були записані олійними фарбами із заходом на авторський живопис. На поверхні фарбового шару пилові забруднення. Лаковий шар потемнів.

Реставраційні заходи:

Закріплено фарбовий шар і левкас. Доповнено місця втрат ґрунту й фарбового шару. Потоншено лакову плівку. Видалено пізні нашарування фарбового шару. Тоновано реставраційні доповнення ґрунту. Живопис покрито шаром реставраційного лаку.

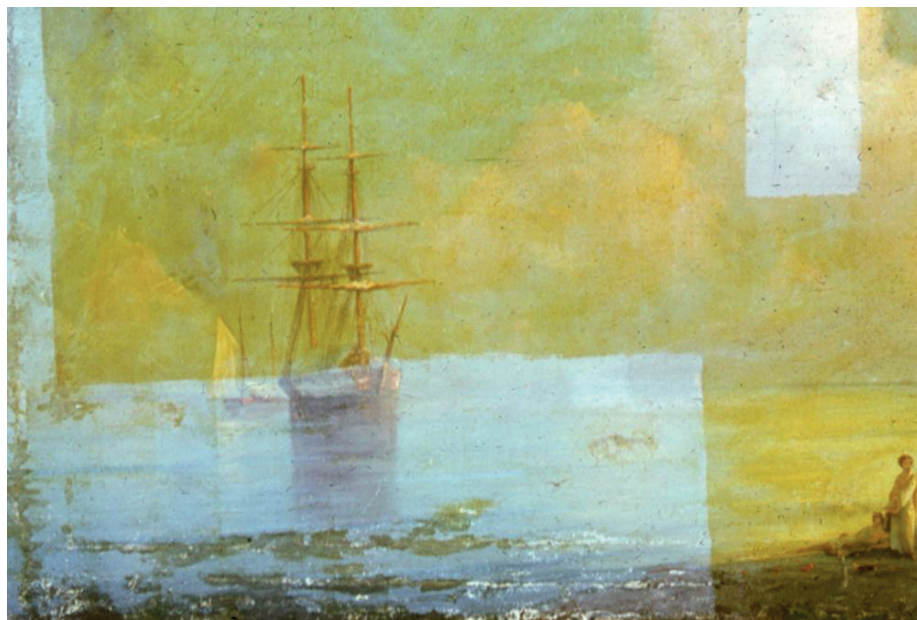

Загальний вигляд до реставрації

Загальний вигляд в процесі реставрації

Фрагмент в процесі реставрації

Загальний вигляд після реставрації

Баранов-Росіне Володимир Давидович

1 січня 1888. Велика Лепатиха, Таврійська губернія. – Січень 1944. Аушвіц, Німеччина.

Живописець, графік, скульптор, винахідник. У 1903–1908 відвідував Одеське художнє училище. У 1908 вступив до ІАМ. З 1907 учасник виставок. У 1910 виїхав до Парижа, де оселився в колонії художників «Вулик» по сусідству з М. Шагалом, О. Цадкіним, О. Архипенко, Х. Сутіним, А. Модільяні та іншими. Під псевдонімом Росіне (згодом подвоївши прізвище) виставляв в салонах футуристичні і супріматичні композиції, скульптури. Проявляв велику зацікавленість ідеєю музичного і колірнього синтезу за допомогою використання основних спектральних кольорів. В 1915 переїхав в Норвегію. З 1917 викладав у Москві у Вищих художньо-технічних майстернях (ВХУТЕМАС), служив при Наркомпросі в колегії у справах мистецтв і художньої промисловості. З 1925 оселився в Парижі. Заснував Оптофонічну академію, де викладав і займався аудіовізуальними дослідженнями.

РАНОК.

П., о. 87 × 65. Зл. вн.: Барановъ
Дар Ц.С. Емського-Могилевського. Одеса, 1930.

Ж – 763

Реставрація ОФ ННДРЦУ, 2003.

Реставраційний паспорт: П–157ж.

Художник-реставратор станкового олійного живопису I кваліфікаційної категорії Прокопенко М.М.

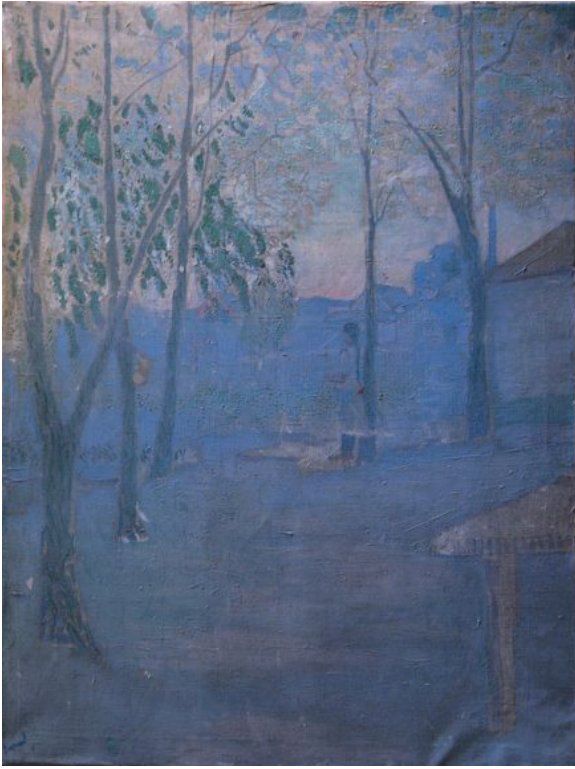
Стан до реставрації:

Підрамко не відповідав експозиційним вимогам. Загальне провисання, жолоблення й деформація основи, діагональні короблення в ділянці кутів. Зворотний бік полотна значно забруднений. Пошкодження основи механічного характеру у вигляді проривів з утратами ґрунту й фарбового шару. Зв'язок між основою, ґрунтом і фарбовим шаром незадовільний. Потертості ґрунту й фарбового шару по периметру картини. Лакова плівка не проглядалася. Забруднення від пилу і кіптяви по всій поверхні живопису, велика кількість плям екскрементів комах. У лівому нижньому куті авторський підпис синьою фарбою.

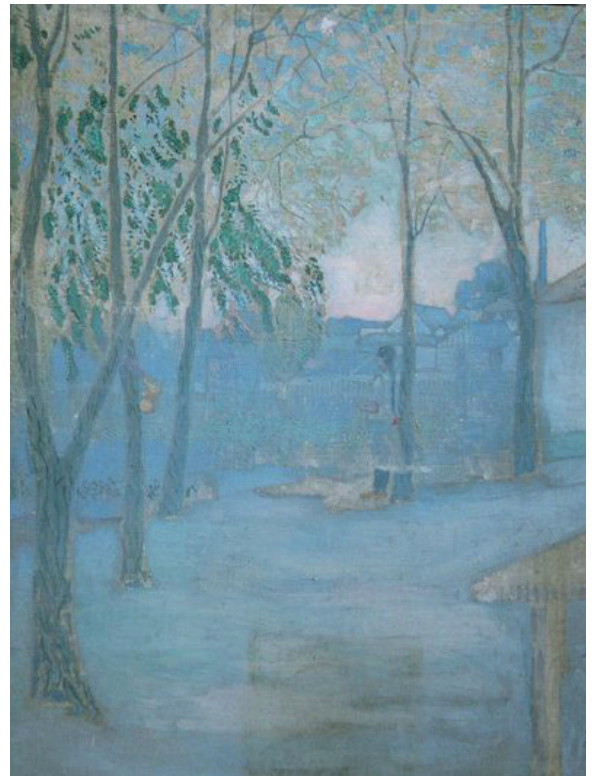
Реставраційні заходи:

Прориви полотна зведено. Укріплено ґрунт і фарбовий шар, усунено деформації і викривлення основи. Підведено реставраційні крайки. Картину натягнуто на підготовлений новий експозиційний підрамко. Підведено реставраційний ґрунт у місцях втрат. Видалено поверхневі забруднення фарбового шару. Виконано тонування в межах утрат і потертостей.

Загальний вигляд до реставрації

Загальний вигляд в процесі реставрації

Загальний вигляд після реставрації

Боголюбов Олексій Петрович

16 березня 1824. Помераніє, Новгородська губернія. – 27 жовтня 1896. Париж.

Живописець, графік. Служив на Балтійському флоті. Під час служіння на флоті самостійно займався малюнком. У 1850 за порадою президента ІАМ герцога Максиміліана Лейхтенбергського став вільним слухачем Академії Мистецтв. Вчився в класах пейзажного живопису у М.Н. Воробйова і батального живопису у Б.П. Віллевальде. В 1853 призначений художником Головного Морського штабу. Учасник виставок з 1852. У 1854–1860 як пенсіонер Академії жив за кордоном. З 1858 – академік. У 1860 отримав звання професора. Виступив автором проекту створення в ІАМ пейзажного класу (1868). З 1893 – дійсний член ІАМ. З 1872 проживав переважно в Римі та Парижі. Став ініціатором організації та довічним опікуном Саратовського музею імені О.М. Радищева (1885).

МІСЯЧНА НІЧ. 1854-1855.

К., о. 24,2 × 41,3. Зл. вн.: А. Боголюбовъ
Придбана у І.М. Алфеєфа. Одеса, 1971.

Ж – 1782

Реставрація ННДРЦУ. 1973-1977.

Реставраційний паспорт: П-2541ж.

Художник-реставратор станкового олійного живопису вищої кваліфікаційної категорії Устінов А.І.

Стан до реставрації:

Картонна основа твору розшарована та деформована. Значні осипання ґрунту та фарбового шару. Зв'язок фарбового шару з ґрунтом порушений. Паперова наклейка та пилові забруднення зі зворотного боку. У результаті попередньої реставрації місця втрат авторського шару були записані олійними фарбами із заходом на авторський живопис. На поверхні фарбового шару пилові забруднення. Лаковий шар потемнів.

Реставраційні заходи:

Усунено розшарування картонної основи. Закріплено фарбовий шар і левкас. Доповнено місця втрат ґрунту й фарбового шару. Потоншено лакову плівку. Видалено пізні нашарування фарбового шару. Тоновано реставраційні доповнення ґрунту. Живопис покрито шаром реставраційного лаку.

Загальний вигляд до реставрації

Загальний вигляд в процесі реставрації

Загальний вигляд після реставрації

ВІТРИЛЬНИК АВАНЦО. 1854-1855.

К., о. 28 × 38. Спр. вн.: А. Боголюбовъ; на звороті: Аванцо
Придбана у А.Г. Андреолеті. Одеса, 1972.

Ж – 1786

Реставрація ОФ ННДРЦУ. 1998-1999.

Реставраційний паспорт: П-102ж.

Художник-реставратор станкового олійного живопису I кваліфікаційної категорії Прокопенко М.М.

Стан до реставрації:

Основою твору є багатошаровий картон сірого кольору, склеєний з двох частин. Уся поверхня роботи деформована. На зворотному боці потертості, подряпини та порізи. Сліди механічних деформацій та сколів по кутах розшарування картону. Пошкодження ґрунту у вигляді дрібних утрат у місцях зламів основи, по кутах у місцях механічних пошкоджень, подряпин. Уся поверхня фарбового шару мала середньо сітчастий кракелюр ґрунтового і фарбового походження. Пейзаж нерівномірно покритий товстим блискучим шаром свіжого лаку, у правій частині тьмяність лакового шару. Під реставраційним лаком були залишки пожовтілого потемнілого авторського лаку. По всій площині поверхневі забруднення, сліди життєдіяльності комах, загальні пилові забруднення. У правому нижньому куті підпис.

Реставраційні заходи:

Авторську основу відновлено на тих ділянках, де це було необхідно. Очищено від забруднень зворотний бік картону. Укріплено ґрунт та фарбовий шар, усунено деформації й викривлення основи. У місцях втрат підведено реставраційний ґрунт. Вилучено поверхневі забруднення фарбового шару. Виконано тонування в межах утрат і потертостей авторського фарбового шару. Поверхню живопису вкрито тонким захисним шаром реставраційного лаку. Картина набула експозиційного вигляду.

Загальний вигляд до реставрації

Загальний вигляд після реставрації

Бондаровська Фані Ізраїлівна

1880-ті. – між 1947-1950. Москва (по іншим джерелам – 1943, Алма-Ата).

Живописець. У 1911 закінчила живописне відділення ОХУ, вчилася в Парижі. Викладала малювання в гімназіях Одеси. Учасник виставки ТПРХ (XIII, 1902). Після революції брала участь в художніх виставках Одеси, Києва, Криму. Під час війни була евакуйована до Середньої Азії, потім переїхала до Москви.

НАТЮРМОРТ.

П., о. 99 × 68,5. Спр. вн.: Ф.Бондаровская
Дар автора (через артиста Савельєва). Одеса, 1946.

Ж – 1266

Реставрація ОФ ННДРЦУ. 1998-1999.

Реставраційний паспорт: П-100ж.

Художник-реставратор станкового олійного живопису I кваліфікаційної категорії Прокопенко М.М.

Стан до реставрації:

Полотно деформоване та має провисання. По периметру картини злами від внутрішніх граней підрамника. Окрайки короткі й пошкоджені. На основі є прориви з утратами полотна. Зворотний бік полотна забруднений, є сліди від патьоків. Авторський ґрунт втратив еластичність, перебуває в аварійному стані збереження. Ґрунт утрачений у місцях проривів і втрат основи. Велико сітчастий кракелюр ґрунту. Фарбовий шар має незадовільний зв'язок з ґрунтом, дрібні втрати в місцях втрат ґрунту і полотна, осипання в місцях зламів і деформацій основи. Лакове покриття розклатося і побіліло, має механічні пошкодження і потертості. Пилові забруднення щільні, нерівномірні, покривають усю поверхню живопису.

Реставраційні заходи:

Закріплено фарбовий шар і левкас. Видалено забруднення з оборотного боку основи. Дубльовано крайки. Доповнено місця втрат ґрунту і фарбового шару. Виконано регенерацію лакової плівки. Тоновано реставраційні доповнення ґрунту. Вирівняно та витончено авторський лак. Живопис покрито шаром реставраційного лаку.

Загальний вигляд до реставрації

Загальний вигляд після реставрації

Загальний вигляд після реставрації

Бортнікер Давид Іванович

18 грудня 1867. Одеса. – 1925 (?).

Живописець, графік. Вчився в ОРШ (1883–1888), Вищому художньому училищі живопису, скульптури і архітектури при ІАМ (1888–1894). У 1889 отримав малу срібну медаль, в 1894 – звання класного художника 3-го ступеня. На початку 1900-х в Петербурзі працювала «приватна художня школа художника-аквареліста Д.І. Бортнікера», її учнем був А.Н. Волков. Після повернення до Одеси викладав малювання в середніх учбових закладах міста, в студії Ю.Р. Бершадського. Учасник виставок: ТПРХ (з 1893); Весняних ІАХ (1898, 1907, 1908), Товариства російських акварелістів (1901, 1907).

ПОРТРЕТ НЕВІДОМОЇ. 1888.

П., о. 80 × 62. Спр. вн.: Д.Бортнікеръ 88

Ж – 684

Точна дата надходження не встановлена, проте не пізніше 1945.

Реставрація ОФ ННДРЦУ. 1998.

Реставраційний паспорт: П-101ж.

Художник-реставратор станкового олійного живопису вищої кваліфікаційної категорії Русіна І.А.

Стан до реставрації:

Картина перебувала в аварійному стані збереження. Полотно деформувалося та провисло. Злами та прориви основи. Порушено зв'язок між ґрунтом та основою. На всій поверхні твору втрачено та жорсткий кракелюр ґрунту й фарбового шару. Уздовж нижнього краю картини злами фарбового шару з піднятими краями. Лак лежав нерівномірною плівкою. У нижній частині портрета – розкладання лаку. Локальне щільне пилове забруднення з лицьового й зворотного боків. У правому нижньому куті портрета авторський підпис художника: Д. Бортнікер 88 г. виконаний чорною фарбою.

Реставраційні заходи:

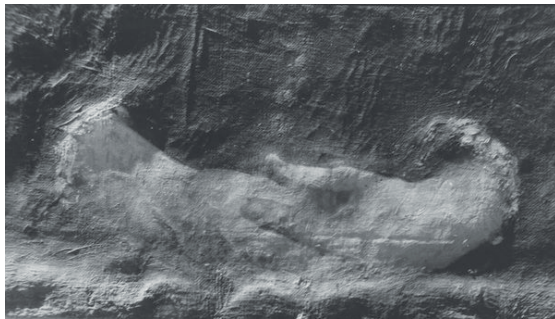
Здійснено укріплення ґрунту та фарбового шару. Усунено деформування, злами полотна, кракелюр ґрунту та фарбового шару. Зведено прориви основи. Підведено реставраційні крайки. Відреставровано експозиційний підрамок музейного типу. Усунено поверхневі забруднення з живописної поверхні. Підведено реставраційний ґрунтумісцявтратавторського. Потоншенолаковуплівку. Місцявтраттоновано для стилістичної цілісності твору.

Загальний вигляд до реставрації

Загальний вигляд після реставрації

Фрагмент до реставрації

Фрагмент після реставрації

Загальний вигляд після реставрації

Дворніков Тіт Якович

13 лютого 1862. Мащенки, Курська губернія. – 28 жовтня 1922. Одеса.

Живописець, графік. Вчився в Харківській рисувальній школі, потім в ОРШ у К.К. Костанді (1889–1891). У 1891–1897 відвідував заняття в ІАХ як вільний слухач. Після закінчення в 1897 отримав свідоцтво на право викладання малювання в середніх учбових закладах. Жив в Одесі. Малював карикатури для одеського сатиричного журналу «Дзвін» (1905). Член та експонент ТПРХ (1893–1919, з перервами), ТПХВ (1895–1915, з перервами; член з 1912). Експонував свої роботи в Салоні В.А. Іздебського (1909–1910). Учасник Всесвітньої виставки в Римі (1911), Першої народної виставки в Одесі (1919). У 1922 став одним із засновників і членів правління Художнього товариства ім. К.К. Костанді. З 1897 викладав чистописання і малюнок в гімназіях, з 1913 живопис в Одеському художньому училищі, професор, керівник майстерні живопису ОВХУ (1918-1919).

ПЕЙЗАЖ З МОНАСТИРЕМ.

П., о. 80 × 97,5. Зл. вн.: Т.Дворніков
Дар Л.Г. Малишевої. Одеса, 1999.

Ж – 3181

Реставрація ОФ ННДРЦУ. 2000-2001.

Реставраційний паспорт: П-124ж.

Художник-реставратор станкового олійного живопису вищої кваліфікаційної категорії Русіна І.А.

Стан до реставрації:

Картина в аварійному стані збереження. Підрамоч музейного типу в поганому стані. Полотно деформувалося та провисло. Прориви та жорсткі злами полотна, через які реставраційний лак пройшов на зворотний бік. На всій поверхні твору втрати та твердий сітчастий кракелюр з краями, які розійшлися, дрібними осипаннями ґрунту й фарбового шару. Втрати верхнього шару живопису. Лакова поверхня тьмяна, лежала нерівномірними коричневими плямами. Локальне щільне пилове забруднення з лицьового та зворотного боків. У лівому нижньому куті картини авторський підпис художника: Т.Дворніков, виконаний коричневою фарбою.

Техніко - технологічні дослідження:

Проведені технологічні дослідження твору: аналіз структури живопису, характеристика фарбованих шарів, технічні прийоми нанесення фарб, хімічний склад матеріалів живопису. Встановлено причини характерних руйнувань твору. (Завідувач відділу наукових досліджень, хімік Одеської філії ННДРЦУ Боровська Ж.М.)

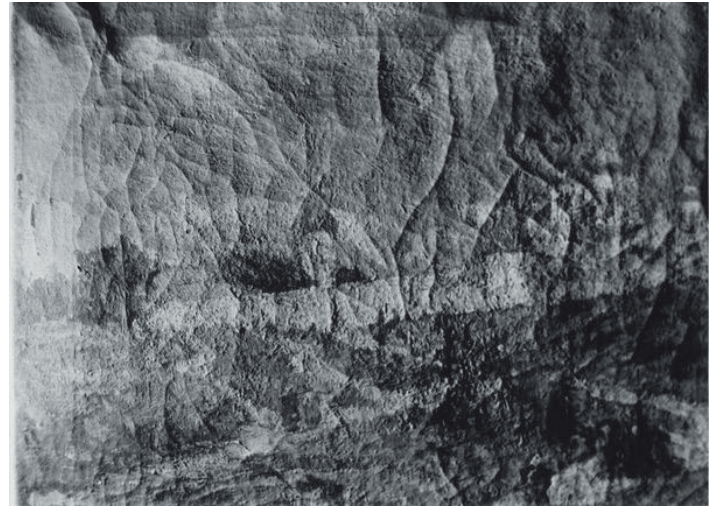
Реставраційні заходи:

Усунено деформування, злами, прориви полотна. Закріплено ґрунт та фарбовий шар, укладено кракелюр. Крайки дубльовано. Полотно натягнуто на відреставрований експозиційний підрамоч музейного типу. Підведено реставраційний ґрунт у місця втрат авторського. Усунено поверхневі забруднення з живописної поверхні. Лакову плівку потоншено та вирівняно. Місця втрат живопису тоновано.

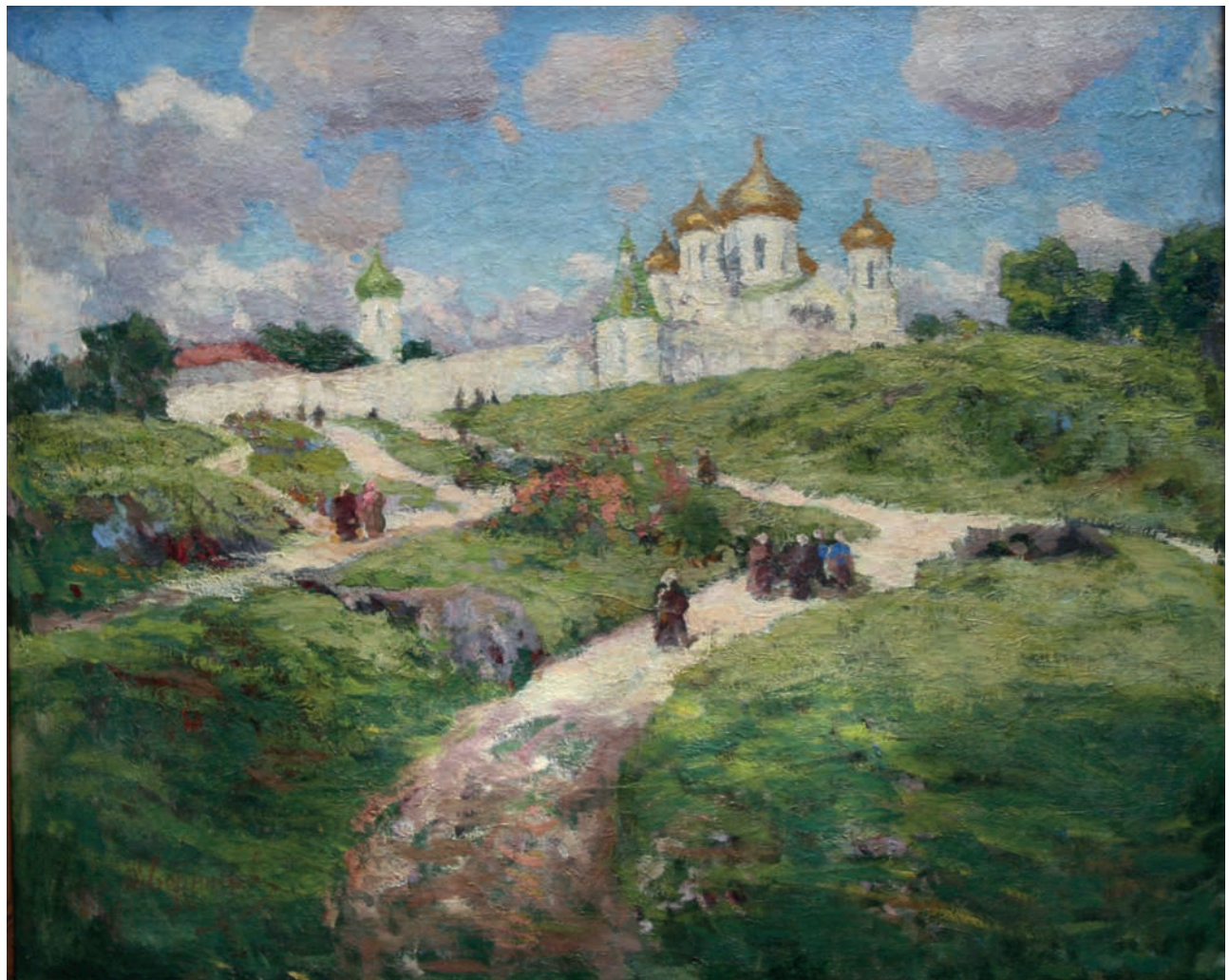

Загальний вигляд до реставрації

Фрагмент до реставрації

Загальний вигляд після реставрації

ЖІНОЧИЙ ПОРТРЕТ.

П., о. 94 × 70. Зл. вн.: Т.Дворниковъ
Придбана у С.С. Срединського. Одеса, 1957.

Ж – 1558

Реставрація ОФ ННДРЦУ. 1998-1999.

Реставраційний паспорт П-99ж.

Художник-реставратор станкового олійного живопису I кваліфікаційної категорії Прокопенко М.М.

Стан до реставрації:

Авторський підрамок не відповідав параметрам для експозиції. Деформація та короблення основи, злами по периметру від внутрішніх граней підрамка. Ґрунт, деформований разом з полотном, утратив еластичність. Порушений зв'язок фарбового шару з ґрунтом і ґрунту з основою. Потертості фарбового шару механічного походження. Горизонтальний жорсткий лінійний кракелюр фарбового шару з ґрунтом. Живопис нерівномірно покритий лаком по всій поверхні. Стійкі поверхневі забруднення тильного на лицьового боків.

Реставраційні заходи:

Проведено укріплення ґрунту і фарбового шару з укладанням кракелюру разом із виправленням деформацій полотняної основи. Доповнено втрати основи, зведено прориви. Підведено реставраційні окрайки. Виготовлено новий експозиційний підрамок музейного типу за розмірами картини. Усунено поверхневі забруднення з живописної поверхні. Заповнено місця втрат ґрунту та авторського живопису. Пам'ятці надано експозиційного вигляду.

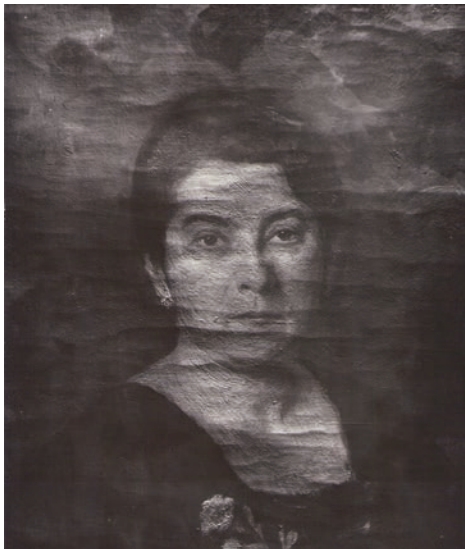

Загальний вигляд до реставрації

Загальний вигляд після реставрації

Фрагмент до реставрації

Фрагмент після реставрації

Загальний вигляд після реставрації

Єгорнов Сергій Семенович

3 серпня 1860. Москва. – 23 березня 1920. Геленджик.

Живописець, графік. Навчався в німецькому училищі Св. Михайла в Москві. У 1877 переїхав до Петербурга, де працював в друкарні братів Пантелеєвих. У ті ж роки почав самостійно займатися малюнком; деякий час брав приватні уроки живопису в П.А. Брюллова. У 1882–1891 продовжив освіту в ІАХ як вільний слухач. Закінчив Академію із званням класного художника 1-го ступеня. Учасник виставок ІАХ (з 1890). Член та експонент Санкт-петербурзького товариства художників. Член товариства «Мюссаровські понеділки». У 1900-х викладав у власній школі-студії в Петербурзі. Після Жовтневої революції експонував свої роботи на І-й Державній вільній виставці творів мистецтв в Петрограді. З 1918 – член Союзу працівників мистецтв. У 1904 провів персональну виставку в Петербурзі.

ЧОЛОВІЧИЙ ПОРТРЕТ. 1897.

П., о. 89 × 71,3. Зл. вв.: С. Єгорновъ 1897

Ж – 873

Точна дата надходження не встановлена, проте не пізніше 1945.

Реставрація ОФ ННДРЦУ. 2015.

Реставраційний паспорт: П–421ж.

Художник-реставратор станкового олійного живопису II кваліфікаційної категорії Онопрієнко В.Ю.

Стан до реставрації:

Підрамко музейного типу з поперечною рейкою, клинці відсутні. Загальне провисання, короблення і деформація основи, діагональні жолоблення в ділянці кутів. Зворотний бік полотна значно забруднений. Пошкодження основи механічного характеру у вигляді прориву із втратами ґрунту і фарбового шару. Зв'язок між основою, ґрунтом та фарбовим шаром незадовільний. Потертості ґрунту та осипання фарбового шару по всій поверхні та периметру картини. Лакова плівка мала пожовтіння. По всій поверхні живопису забруднення від пилу і кіптяви, велика кількість плям екскрементів комах. У лівому верхньому куті – підпис.

Реставраційні заходи:

Усунено прориви полотна. Очищено від забруднень зворотний бік. Укріплено ґрунт і фарбовий шар, усунено деформації і викривлення основи. Підведено реставраційні крайки. Картину натягнуто на відреставрований експозиційний підрамко. Заповнено реставраційний ґрунт у місцях утрат. Видалено поверхневі забруднення фарбового шару. Виконано тонування в межах утрат і потертостей авторського фарбового шару. Поверхню живопису вкрито тонким захисним шаром реставраційного лаку. Картина набула експозиційного вигляду.

Загальний вигляд до реставрації

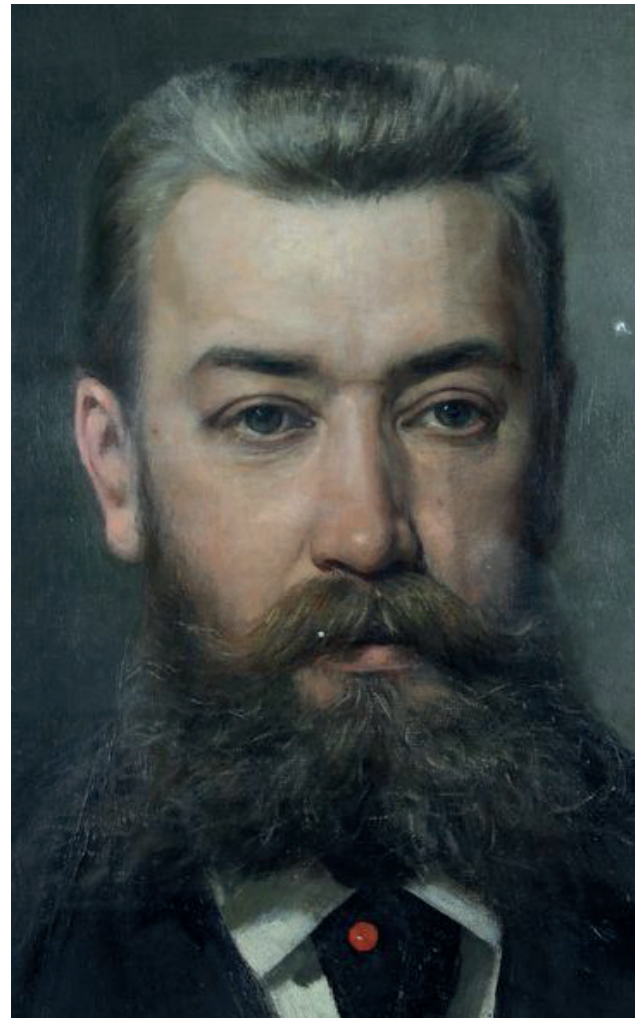
Загальний вигляд в процесі реставрації:
підведення ґрунту, очищення від забруднень

Фрагмент (прорив) до реставрації

Фрагмент в процесі реставрації

Загальний вигляд після реставрації

Комарова В.

Біографічні данні відсутні.

НАТЮРМОРТ.

П., о. 63 × 77. Спр. вн.: В.Комарова

Ж-1058

Точна дата надходження не встановлена, проте не пізніше 1945.

Реставрація ОФ ННДРЦУ. 2003.

Реставраційний паспорт: П-171ж.

Художник-реставратор станкового олійного живопису вищої кваліфікаційної категорії Русіна І.А.

Стан до реставрації:

Полотно дубльоване. У лівому верхньому куті та уздовж верхнього краю вставки полотна. Окрайки відсутні. На окремих ділянках відшарування авторського полотна від дубляжного. У нижній частині авторське полотно зі зламами та розривами. Численні втрати ґрунту й фарбового шару. По всій поверхні реставраційні заповнення ґрунту та записи олійною фарбою. Тонування відрізнялися за тоном, кольором і фактурою, місцями виконані без підведення реставраційного ґрунту, зі значним заходом на авторський живопис. Лак нерівномірний, на деяких ділянках утрачений і розклався. Внизу, в правій частині картини авторський підпис художника: В.Комарова, виконаний чорною фарбою.

Реставраційні заходи:

Закріплено ґрунт та фарбовий шар. Відновлено зв'язок між полотном, ґрунтом і фарбовим шаром. Підведено реставраційний ґрунт у місця втрат авторського. Усунено реставраційні мастикування та записи. Лакову плівку потоншено. Місця втрат живопису тоновано. Нанесено шар покривного лаку. У результаті реставраційних заходів змінився загальний колорит твору.

Загальний вигляд до реставрації

Фрагмент до реставрації

Фрагмент до реставрації

Фрагмент після реставрації

Загальний вигляд після реставрації

Котляр Веніамін (Володимир) Соломонович

1905. Одеса. – 1978. Париж.

Закінчив 4 класи I-го єврейського народного училища. У 1920-1921 пів семестру навчався в одеському народному університеті при гімназії Н. Бутовіча на фізико-математичному відділенні. З 1921 по 1928 студіювався в Одеському художньому інституті на живописному відділенні (з перервами) в майстерні Т.Б. Фраєрмана. Член Одеського обласного товариства «Одесхудожник», грудень 1934. Член Союзу Радянських художників. Учасник I Всеукраїнської виставки Асоціації революційного мистецтва України, Харків-Одеса, 1927-1928; I виставки художників Одеського Оргбюро Союзу радянських художників, Одеса, 1934; Ювілейна виставка творів художників УРСР, 1917-1937, Одеса, 1938; II звітна виставка одеських художників, Одеса, 1940.

НАТЮРМОРТ.

П., о. 83 × 111,7.

Ж – 2249

Придбана у В.А. Труфкаки. Одеса, 1979.

Реставрація ОФ ННДРЦУ. 2004-2005.

Реставраційний паспорт: П-166ж.

Художник-реставратор станкового олійного живопису I кваліфікаційної категорії Прокопенко М.М.

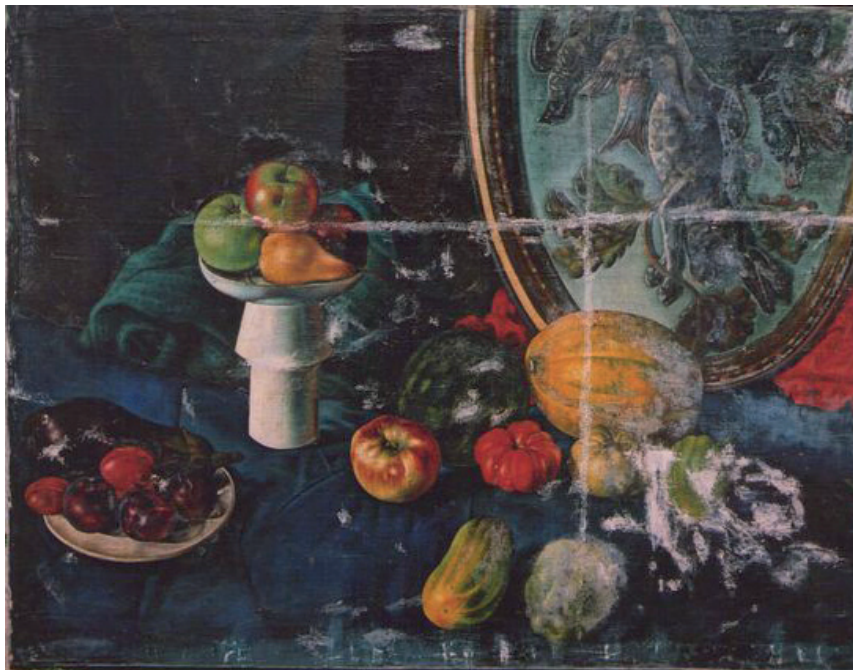
Стан до реставрації:

Основа твору зшита з чотирьох шматків полотна, краї швів розпатлані й потерті. Полотно пересохло. Є латка, приклеєна на клей ПВА. Окрайки були раніше дубльовані. На підрамку основа закріплена незадовільно. По всій площі картини деформації й провисання. Щільні пилові забруднення полотна, є сліди затікання вологи. Ґрунт тонкий. Осипання Ґрунту по всій довжині нижнього краю. На швах, що з'єднують шматки полотна, Ґрунт утрачений. Зв'язок фарбового шару з Ґрунтом порушено. У результаті попередньої реставрації місця втрат авторського шару були записані олійними фарбами без підведення реставраційного Ґрунту та із заходом на авторський живопис. На поверхні фарбового шару пилові забруднення й механічні потертості.

Реставраційні заходи:

Закріплено фарбовий шар і левкас. Дубльовано окрайки. Доповнено місця втрат Ґрунту й фарбового шару. Виконано регенерацію лакової плівки. Тоновано реставраційні доповнення Ґрунту. Живопис покрито шаром реставраційного лаку.

Загальний вигляд до реставрації

Загальний вигляд після реставрації

Фрагмент до реставрації

Фрагмент після реставрації

Кузнецов Микола Дмитрович

14 грудня 1850. Степанівка, Херсонська губернія. – 2 березня 1929. Сараєво.

Живописець, графік. Брав уроки живопису у художника Ф.Ф. Мальмана в Одесі (1875). Вчився в ІАМ (1876–1879, з перервами) як вільний слухач у П.П. Чистякова. У 1895–1897 – професор-керівник майстерні батального живопису Вищого художнього училища живопису, скульптури і архітектура при ІАМ. У 1895–1897 жив в Петербурзі, в 1897–1919 – Одесі. У 1880-190-х роках багато подорожував по Європі. З 1895 – дійсний член ІАМ, в 1900 удостоєний звання академіка. Член та експонент ТПХВ (1881–1917, член з 1883), ТПРХ (1890–1919, член-засновник). Один з організаторів створеного в 1897 в Одесі Літературно – артистичного товариства. Кавалер ордена Почесного легіону (1900). У 1920 виїхав за кордон, оселився в Королівстві сербів, хорватів та словенів. Учасник виставок: Всесвітня. Париж (1889, 1900 (срібна медаль), Чикаго (1893); Осінній салон. Париж; Всеросійська. Нижній Новгород, 1896; I Салон В.Іздебського. Одеса, 1909/10.

ПОРТРЕТ М.М. ТОЛСТОГО. 1890.

П., о. 108 × 92. Зл. вн.: Н. Кузнецовъ 1890

Ж – 1087

Із Одеського музейного фонду. Раніше – колекція М.М. Толстого, Одеса.

Реставрація ОХМ. 1985. Реставратор С.С.Чаркін.

ПОРТРЕТ К.А. П'ЯТНИЦЬКОГО. 1895.

П., о. 71,5 × 58. Спр. вв.: Н. Кузнецовъ 95

Ж – 715

В колекції ОХМ із 1925. Раніше – збірка сім'ї К.А. П'ятницького, зібрання музею «Стара Одеса» (з 1923).

Реставрація ОХМ. 1985. Реставратор С.С.Чаркін.

ПОРТРЕТ М.М. ТОЛСТОГО. 1896.

П., о. 180 × 122. Спр. вн.: Н. Кузнецовъ 1896

Ж – 974

Із Одеської міської публічної бібліотеки. 1929.

Реставрація ОХМ. 1985. Реставратор С.С.Чаркін.

ПОРТРЕТ А.А. НІЛУСА. 1917.

П., о. 86 × 70.

Ж – 839

Із Одеського музейного фонду. 1923.

Реставрація ОХМ. 1985. Реставратор С.С.Чаркін.

ПОРТРЕТ І.Н. КАНТАКУЗЕНА.

П., о. 70,5 × 59,5

Ж – 931

Із Одеського музейного фонду. 1923.

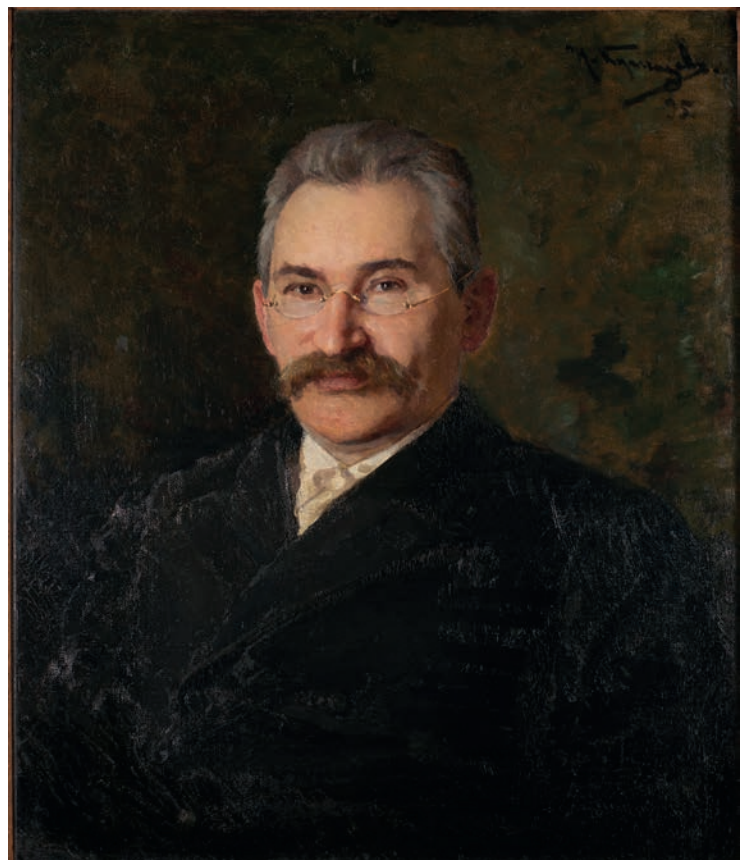
Реставрація ОХМ. 1985. Реставратор С.С.Чаркін.

Загальний вигляд портретів
після реставрації

Портрет М. М. Толстого

Портрет К. А. Пятницького

Портрет М. М. Толстого

Портрет І. Н. Кантакузена

Портрета А. А. Нілуса

Невідомий майстер

ПОРТРЕТ ГЕНЕРАЛА ОЛАДЬІНА. I четв. XIX ст.

П., о. 60,5 × 50,5

Із Одеського музейного фонду. 1929.

Реставрація ОХМ. 1984. Реставратор С.С.Чаркін.

Ж – 895

Загальний вигляд після реставрації

Нейман А. А

Історичний живописець, портретист, жанрист. «Художник академії Антверпена, Дюсельдорфа і Дрездена, член товариства Берлінських артистів і політехнічного товариства в Парижі, удостоївся премії Берлінської академії за історичний живопис». Після повернення з Риму в 1864 році, оселився в Одесі. Давав приватні уроки живопису. Мав намір відкрити академічний інститут малювання і живопису, для чого замовляв античні статуї з-за кордону. Один із засновників ОТКМ.

ЖАНРОВИЙ СЮЖЕТ.

П., о. 50 × 62.

Ж – 976

Точна дата надходження не встановлена, проте не пізніше 1945.

Реставрація ОФ ННДРЦУ. 2011.

Реставраційний паспорт: П-310ж.

Художник-реставратор станкового олійного живопису вищої кваліфікаційної категорії Русіна І.А.

Стан до реставрації:

Полотно дубльоване. Кракелюр та злами ґрунту й фарбового шару покладені та зафіксовані дублюванням. Утрати ґрунту та фарбового шару. По всій поверхні численні записи олійною фарбою. Авторський лак збережений. Живопис покритий шаром реставраційного лаку. Лак майже непомітний, живописна поверхня без блиску. Локальне щільне пилове забруднення з лицьового й зворотного боків.

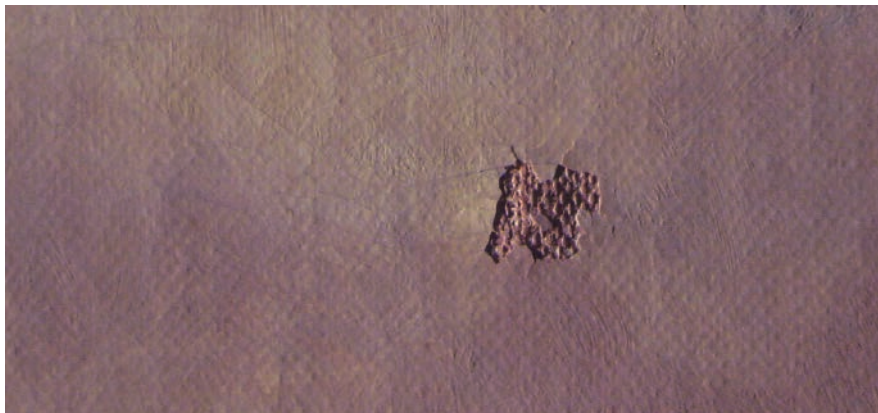
Реставраційні заходи:

Закріплено ґрунт та фарбовий шар. Усунено поверхневі забруднення з живописної та зворотної поверхонь. Підведено реставраційний ґрунт у місця втрат авторського. Місця втрат живопису тоновано.

Загальний вигляд до реставрації

Фрагмент до реставрації

Загальний вигляд після реставрації

Нілус Петро Олександрович

8 лютого 1869. Бурштени, Балтський повіт, Подільська губернія. – 23 травня 1943. Париж.

Живописець, графік, художній критик. Загальну освіту здобув в реальному училищі Св. Петра і Павла в Одесі. Вчився в ОРШ (1883–1889) у К.К. Костанді. У 1889 по рекомендації І.Ю. Репіна вступив до ІАМ, але в 1890 залишив навчання і повернувся до Одеси. У 1890-х подорожував по Німеччині, Австрії, Італії, Франції. У 1890 вступив членом-засновником і постійним експонентом (до 1919) ТПРХ. Член (з 1899) та експонент (1891–1918) ТПХВ. Після революції 1917 року брав участь в реорганізації ОХУ. На початку 1920 -го емігрував. В 1924 поселився в Парижі. Виставляв роботи в салонах Національного товариства красних мистецтв (1925–1928), Незалежних (1925–1943, з перервами), Тюільрі (1930–1939, з перервами), Осінньому (1936, 1938). Провів персональні виставки в паризьких галереях «Ж.Пті», «Шарпантьє» (обидві – 1924), «Бернхейм» (1929), «Зак» (1934).

ПОЛЕ. ПЕЙЗАЖ. 1900-і роки.

П., о. 65,7 × 83. Зл. вн.: П. Нілус

Ж – 1262

Придбана у А.В.Василевського. Одеса, 1945.

Реставрація ОФ ННДРЦУ. 2010 - 2011.

Реставраційний паспорт: П-309ж.

Художник-реставратор станкового олійного живопису вищої кваліфікаційної категорії Русіна І.А.

Стан до реставрації:

Полотно деформувалося та провисло. Прориви, вдавненості та жорсткі злами полотна від механічних пошкоджень. Злами, зсідання й втрати ґрунту та фарбового шару. Лак майже не помітний, живописна поверхня без блиску. Локальне щільне пилове забруднення з лицьового й зворотного боків. Забруднення у фактурі живопису та на заламах полотна. Внизу в лівій частині картини авторський підпис художника: П.Нілус, виконаний коричневою фарбою.

Техніко - технологічні дослідження:

Методами мікрохімічного аналізу були досліджені технологічні особливості твору: склад ґрунту, ідентифіковані пігменти в фарбових шарах. По поперечних зрізах живопису була встановлена стратиграфія твору. Отримані результати дають відповідь, що з'ясовує процес створення твору. (Завідувач відділу наукових досліджень, хімік Одеської філії ННДРЦУ Боровська Ж.М.)

Реставраційні заходи:

Зведено прориви основи. Усунено деформування, злами полотна. Закріплено ґрунт та фарбовий шар. Крайки дубльовано. Полотно натягнуто на відреставрований експозиційний підрамочок. Підведено реставраційний ґрунт у місця втрат авторського. Усунено поверхневі забруднення з живописної поверхні. Нанесено шар лаку. Місця втрат живопису тоновано.

Загальний вигляд до реставрації

Загальний вигляд після реставрації

Пимоненко Микола Корнелійович

9 березня 1862. Київ. – 26 березня 1912. Київ.

Живописець, графік. Вчився в Київській рисувальній школі Н.І. Мурашко (1876–1882) у І.К. Будкевіча і Х.П. Платонова. У 1881 отримав звання вчителя малювання в нижчих учбових закладах. Продовжив освіту в ІАМ (1882–1884) у В.Д. Орловського. У 1884 за станом здоров'я залишив навчання з атестатом на звання вчителя малювання і повернувся до Києва. В 1904 удостоєний звання академіка. У 1884–1900 обіймав посаду старшого викладача Київської рисувальної школи Н.І. Мурашко. Засновник і викладач Київського художнього училища; викладав в Київському політехнічному інституті. З 1886 – учасник виставок. Експонував роботи на виставках в залах ІАХ (1886–1892, з перервами); члені експонент ТПРХ (1895–1896, з перервами; член з 1895), ТПХВ (1893–1911; член з 1899).

ПОБАЧЕННЯ.

П. на к., о. 36,8 × 44,5. Спр. вн.: Н. Пимоненко
Придбана у Р.Т. Нежинської. Одеса, 1961.

Ж – 1638

Реставрація ОФ ННДРЦУ. 2015.

Реставраційний паспорт: П–339ж.

Художник-реставратор станкового олійного живопису II кваліфікаційної категорії Черешня А.М.

Стан до реставрації:

Твір перебував в аварійному стані. Основа деформована, втратила еластичність. Ґрунт втратив зв'язок з основою на деяких ділянках. Безліч відкритих і закритих здуттів і відшарувань Ґрунту з фарбовим шаром від основи із загрозою осипань, ділянки середньо сітчастого і павутиноподібного кракелюру, більшою частиною деформованого, з піднятими краями. Численні дрібні втрати фарбового шару з Ґрунтом, подряпини. Велика кількість записів фарбового шару. Лакова плівка товста, нерівномірною, значно потемніла і придбала коричневий відтінок, що спотворює сприйняття твору.

Реставраційні заходи:

Картину виведено з аварійного стану. Укріплено Ґрунт і фарбовий шар. Потоншено лак, видалено нашарування мастиковок і записів, що спотворюють авторський живопис. Підведено реставраційний Ґрунт, нанесено шар реставраційного лаку, виконано тонування.

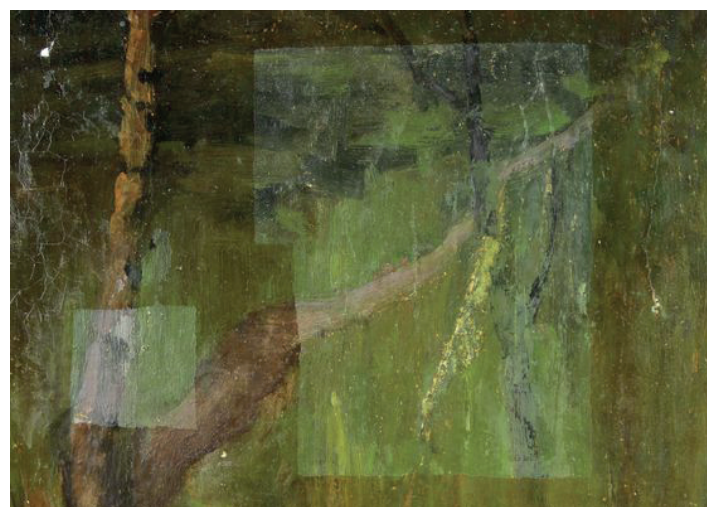
Загальний вигляд до реставрації

Фрагмент до реставрації

Загальний вигляд в процесі реставрації

Фрагмент в процесі реставрації

Загальний вигляд після реставрації

Фрагмент після реставрації

Русаков Олександр Ісаакійович

16 березня 1898. Севськ, Орловська губернія. – 20 вересня 1952. Ленінград.

Живописець, графік. Відомий представник ленінградської живописної школи 1920-1940-х років. В 1910-х навчався в приватній школі Є.М. Званцевої у М.І. Ігнат'єва в Петербурзі. В 1918-1924 відвідував Петроградські державні вільні художньо-учбові майстерні (з 1921 – ВХУТЕМАС) у Д.Н. Кардовського та О.Е. Браза. Учасник виставок з 1925. Член-засновник товариства «Коло художників» (1926-1932).

ПЕЙЗАЖ.

П., о. 75,5 × 103.

Ж – 2078

Придбана в сім'ї художника. Ленінград, 1976.

Реставрація ОФ ННДРЦУ. 2013 - 2015.

Реставраційний паспорт: П-395ж.

Художник-реставратор станкового олійного живопису II кваліфікаційної категорії Черешня А.М.

Стан до реставрації:

Підрамок авторський, розсувний, пошкоджений. Загальне провисання й жолоблення основи. Ліва й права крайки запалі через недостатню ширину. Верхня й нижня крайки практично відсутні – полотно прикріплене до планок підрамка лише в декількох точках. Перекіс ниток від нерівномірного натягання. Ділянка полотна з нижнім краєм деформувалася й дала усадку. На тих ділянках лицевого боку картини, де недостатній розмір полотна оголив планки підрамка, ґрунт і фарбовий шар були нанесені автором прямо на підрамок. У результаті природного старіння ґрунт втратив еластичність, став крихким і ламким. Зв'язок ґрунту з основою послаблений. Безліч втрат ґрунту з фарбовим шаром, а також пошкоджень ґрунту з фарбовим шаром механічного характеру. На ділянках з більш пастозним фарбовим шаром невеликі осередки середньо сітчастого і лінійного кракелюру ґрунту й фарбового шару. Лакова плівка відсутня. Значна загальна забрудненість лицьового і зворотного боку картини від пилу і кіптяви, плями екскрементів комах.

Реставраційні заходи:

Видалено сторонню фарбу в нижній частині картини. Авторську основу нарощено на тих ділянках, де це було необхідно. Укріплено фарбовий шар і ґрунт. Зворотний бік полотна очищено. Підведено крайки. Картину натягнуто на очищений і відремонтований авторський підрамок. Підведено реставраційний ґрунт. Видалено стійкі поверхневі забруднення фарбового шару, що спотворюють колір і тон живопису. Картину покрито шаром реставраційного лаку. Виконано тонування.

Загальний вигляд до реставрації

Загальний вигляд в процесі реставрації

Загальний вигляд після реставрації

Сверчков Микола Єгорович

6 березня 1817. Санкт-Петербург. – 25 червня 1898. Санкт-Петербург.

Живописець, графік, скульптор. Батько художника служив старшим конюхом і кучером в придворних стайнях. Малюванням почав займатися самостійно. З 1827 по 1829 відвідував заняття в ІАМ. З 1833 служив в Міністерстві внутрішніх справ, в 1843 вийшов у відставку. Постійний учасник академічних виставок. У 1839 отримав звання некласного (вільного) художника. З 1852 академік, професор з 1855. Займався літографією. У 1856 експонував свої роботи в Паризькому Салоні. На початку 1860-х жив і працював в Парижі, Лондоні, Брюсселі. У 1863 році художник став кавалером ордена Почесного легіону, картину «Повернення з полювання» придбав Наполеон III. Після повернення в 1864 був художником Хреновського і Чесменського державного кінних заводів.

ВЗИМКУ.

П., о. 40 × 71. Зл. вн.: Н. Сверчковъ
Із Одеського музейного фонду. Раніше – колекція О.П. Русова.

Ж – 189

Реставрація ОФ ННДРЦУ. 1998-1999.

Реставраційний паспорт: П-103ж.

Художник-реставратор станкового олійного живопису І кваліфікаційної категорії Прокопенко М.М.

Стан до реставрації:

Картина перебувала в аварійному стані збереження. Авторське полотно деформоване. Дрібні втрати авторського ґрунту й фарбового шару через механічні пошкодження. Потертості, подряпини та втрати фарбового шару склали 7 % від загальної поверхні твору. Авторська лакова плівка нерівномірна, з часом набула жовтуватого кольору. Мала блискучу глянцеvu поверхню. Щільне пилове забруднення.

Реставраційні заходи:

Проведено повний комплекс консерваційно-реставраційних заходів. Укріплено ґрунт та фарбовий шар. Усунено поверхневі забруднення з живописної поверхні, частково усунено записи та мастикування. Доповнено місця втрат ґрунту реставраційним ґрунтом і поновлено втрати живопису. Вкрито захисним шаром лаку. Пам'ятка набула експозиційного вигляду.

ТРИЙКА І БОРЗЯТНИК. У ЗАМЕТІЛЬ.

П., о. 62 × 110,5. Спр. вн.: Н. Сверчковъ
Із Одеського музейного фонду. Раніше – колекція О.П. Русова.

Ж – 197

Реставрація ОФ ННДРЦУ. 1998.

Реставраційний паспорт: П-105ж.

Художник-реставратор станкового олійного живопису вищої кваліфікаційної категорії Русіна І. А.

Стан до реставрації:

Картина в аварійному стані збереження. Авторське полотно деформоване. Прориви та злами основи. Потертості, подряпини та втрати ґрунту й фарбового шару. Авторська лакова плівка нерівномірна, з часом набула жовтуватого кольору. Раніше лаковий шар було непрофесійно потоншено. Щільне пилове забруднення. З лицевого боку картини в нижній лівій частині – авторський підпис художника.

Реставраційні заходи:

Проведено повний комплекс консерваційно-реставраційних заходів. Укріплено ґрунт та фарбовий шар. Зведено прориви основи. Усунено поверхневі забруднення з живописної поверхні. Полотно натягнуто на новий експозиційний підрамник. Доповнено місця втрат ґрунту реставраційним ґрунтом і поновлено втрати живопису. Лакову плівку вирівняно. Вкрито захисним шаром лаку.

Взимку.
Загальний вигляд до реставрації

Трійка і борзятник.
Загальний вигляд до реставрації

Взимку.
Загальний вигляд в процесі реставрації

Трійка і борзятник.
Загальний вигляд до реставрації

Взимку.
Загальний вигляд після реставрації

Трійка і борзятник.
Загальний вигляд після реставрації

Суходольський Януарій

19 вересня 1797. Гродно. – 20 березня 1875. Боїме, біля Седлець.

Художник польського походження. Брат відомого поета Райнольда Суходольського. У 1810 році вступив у Військо польське. Будучи самоуком, копіював картини Верне. Рекомендаційні листи на ім'я Верне писали для нього Наполеон II і Жером Бонапарт. Проте через деякий час після зустрічі з Верне спалахнуло Польське повстання (1830-1831), в якому кадет Суходольський брав участь. У 1832 році в Римі його прийняв Верне. Навчання відбувалось в продовж одного року. У 1837 році повернувся до Варшави. Вступив до Імператорської академії мистецтв. У 1839 році художник отримав звання академіка батального живопису. Учасник академічних виставок 1869, 1872.

АМАЗОНКА. 1847.

П., о. 72 × 85. Зл. вн.: Janoier Suchodolski 1847

Ж – 76

Точна дата надходження не встановлена, проте не пізніше 1945.

Реставрація ОФ ННДРЦУ. 2012.

Реставраційний паспорт: П-320ж.

Художник-реставратор станкового темперного та олійного живопису II кваліфікаційної категорії Данілюк Г.Б.

Стан до реставрації:

Картина в аварійному стані збереження. Авторське полотно дубльоване на нову основу. На окремих ділянках відшарування авторського полотна від дубляжного. На всій поверхні зворотного боку та крайок ореоли рудо-коричневого кольору, імовірно, від затікання вологи, та щільне пило-брудове нашарування, що призвело до усадки полотна й руйнувань ґрунту та фарбового шару. Зв'язок ґрунту з полотном порушено. Повсюдний дрібно сітчастий кракелюр фарбового шару. У верхньому правому та лівому куті великий сітчастий діагональний кракелюр ґрунтового походження. По нижньому краю зображення дрібні осипання ґрунту та фарбового шару. На всій поверхні середньо сітчастий дашкуватий кракелюр вертикального напрямку по волокнах полотна із загрозою осипання. Під шаром реставраційного лаку забруднення, які утворилися в результаті намокання, унаслідок чого забруднення зі зворотного боку проступили крізь кракелюр ґрунту та фарбового шару на лицьовий бік. Попередні реставраційні тонування олійними фарбами складають 15–20% від загальної площі роботи. Тонування відрізняються за тоном, кольором та фактурою, місцями виконані без підведення реставраційного ґрунту зі значним заходом на авторський живопис. З часом реставраційний лак набув жовтуватого кольору. Мав блискучу глянцеvu поверхню. З лицьового боку загальне поверхнєве забруднення. З лицьового боку картини в нижній лівій частині підпис художника латинськими літерами: Janvier Suchodolski 1847, виконаний червоною фарбою.

Техніко-технологічні дослідження:

Проведено дослідження твору з метою визначення технологічних особливостей живопису, включаючи фізико-хімічні дані про його склад і структуру, тарозробки методики відповідно до ступеня цілісності твору, спрямованості процесу руйнування (Завідувач відділу наукових досліджень, хімік Одеської філії ННДРЦУ Боровська Ж.М.).

Реставраційні заходи:

Проведено повний комплекс консерваційно-реставраційних заходів. Відновлено зв'язок між полотном, ґрунтом і фарбовим шаром. Доповнено втрати основи. У місцях утрат авторського фарбового шару й ґрунту підведено реставраційний ґрунт. Усунено поверхнєві забруднення з живописної поверхні, частково – попередні реставраційні записи та мастикування. Доповнено місця втрат ґрунту реставраційним ґрунтом. Усунено реставраційний лак та підлакові забруднення. Нанесено шар покривного лаку. У результаті реставраційних заходів змінився загальний колорит твору. Пам'ятці надано експозиційного вигляду.

Загальний вигляд до реставрації

Фрагмент до реставрації

Загальний вигляд в процесі реставрації

Фрагмент в процесі реставрації

Загальний вигляд після реставрації

Фрагмент після реставрації

Трутовський Константин Олександрович

28 січня 1826. Яківлівка, Курська губернія. – 17 березня 1893. Москва.

Живописець, графік. Дитинство провів в маєтку батька Семенівка Ахтирського повіту Харківської губернії. У 1839–1845 вчився в Головному (Миколаївському) військово-інженерному училищі в Петербурзі. Закінчив курс в чині підпоручика, після чого був залишений в училищі репетитором, що давало можливість відвідувати ІАМ (1845–1849), де займався в класі історичного живопису у Ф.А. Бруні. У 1857–1860 багато подорожує Європою. З 1862 постійно жив в Яківлівці, де займався земською діяльністю. У 1856 отримав звання некласного (вільного) художника. У 1861 був удостоєний звання академіка. У 1857 вибраний членом Бельгійського товариства акварелістів. У 1871–1881 служив інспектором МУЖСіА. Брав участь у виставках ІАХ (1860–1888, з перервами), Всесвітніх в Парижі (1867, 1878), Лондоні (1872), Антверпені (1885).

УКРАЇНСЬКЕ СЕЛО.

П., о. 50 × 80

Ж – 2614

Придбана у Д.Є. Блок. Одеса, 1984.

Реставрація ОФ ННДРЦУ. 2010-2011.

Реставраційний паспорт: П–311ж.

Художник-реставратор станкового олійного живопису I кваліфікаційної категорії Дулгерь З.О.

Стан до реставрації:

Картина в незадовільному стані збереження. Слабкий нерозсувний підрамок без скосів утворив діагональну деформацію. Основа з численними деформаціями, декілька невеликих проривів із зігнутими краями. Нитки основи частково втратили механічну пружність та еластичність. Ґрунт відсутній. Фарбовий шар мав численні лущення і потертості, утворені через механічне пошкодження при попередньому реставраційному втручанні. Авторський покривний шар лаку не зберігся. Виявлено місцеві старі записи фарбового шару під глянцеvim реставраційним лаком жовтуватого відтінку. Локальне щільне пилове забруднення з лицьового і зворотного боків. Картина потребувала реставрації.

Реставраційні заходи:

Проведено укріплення фарбового шару та ґрунту з одночасним виправленням деформацій основи. Зведено прориви полотняної основи. Усунено поверхнєве забруднення зі зворотного боку картини. Підведено реставраційні крайки. Виготовлено новий експозиційний підрамок музейного типу за розмірами картини. Підведено реставраційний ґрунт у місця втрат. Усунено поверхнєве забруднення з живописної поверхні та місцеві підлакові поверхнєві забруднення. Тоновано місця втрат по реставраційному ґрунту, вкритому шаром реставраційного лаку. Нанесено захисний шар лаку. Пам'ятці надано експозиційного вигляду.

Загальний вигляд до реставрації

Фрагмент до реставрації

Фрагмент після реставрації

Загальний вигляд після реставрації

Хойнацький Ромуальд Петрович

1818. Калеш, Польща. – 1885. Одеса.

Живописець польського походження. Дворянин, домовласник. Вчився у варшавському ліцеї, де під керівництвом Кокуляра почав займатися живописом. За історичні картини отримав срібні медалі. Пенсіонер великого князя Костянтина Павловича в Римі. Після двох років перебування в Римі, повернувся до Варшави. У 1842 оселився в Подільській губернії, звідки переїхав до Одеси. Один із засновників ОТКМ. Викладач ОРШ (1865-1872). Писав картини на релігійні теми для католицьких церков Одеси. Активно сприяв становленню в Одесі мистецтва художньої фотографії.

МАДОННА. 1866.

П., о. 106,5 × 71,5. Спр. вн. монограма: R.Ch. 1866

Ж – 265

Із Одеського музейного фонду. Раніше – колекція ОТКМ.

Реставрація ОФ ННДРЦУ. 2008 – 2011.

Реставраційний паспорт: П–250.

Художник-реставратор станкового олійного живопису I кваліфікаційної категорії Дулгерь З.О.

Стан до реставрації:

Картина перебувала в аварійному стані збереження без підрамка, під локальним шаром старих профілактичних заклеюк близько 25 років. Заклейки місцями відшарувалися від поверхні живопису з утворенням місцевих осипань ґрунту, фарбового й покривного шарів. Полотно деформувалося від згинання картини, мало втрати і прориви. Після усунення старих профілактичних заклеюк з'ясувалося, що через механічне пошкодження картини утворився кракелюр ґрунтового походження з тенденцією до прогресування. Втрати ґрунту і фарбового шару (близько 5%). Попередні непрофесійні реставраційні втручання: місцеві дрібні записи фарбового шару, що перебували під шаром реставраційного лаку. Записи було здійснено, здебільшого, без підведення реставраційного ґрунту із незначним заходом на авторський живопис. Записи відрізнялися від авторського живопису за тоном, кольором і фактурою, мали матову поверхню. Блискучий реставраційний лак набув жовтувато-коричневого кольору, мав численні втрати, подекуди помутніння. Із тильного боку на картині повсюдно були присутні плями проникаючого клею, особливо на крайках. Клей набув значної жорсткості, що негативно відобразилося на еластичності цих ділянок полотна. Локальне щільне пилове забруднення з лицьового і тильного боків.

Техніко - технологічні дослідження:

Фізико-хімічними методами аналізу проведені дослідження стратиграфічної системи і набору художніх матеріалів у складі пошарової структури живопису. Проведені необхідні дослідження при виборі методів реставрації твору. (Завідувач відділу наукових досліджень, хімік Одеської філії ННДРЦУ Боровська Ж.М.)

Реставраційні заходи:

Усунено старі профілактичні заклеюки із одночасним місцевим протиаварійним укріпленням ґрунту і фарбового шару. Здійснено складне локальне укріплення ґрунту і фарбового шару та вкладання кракелюру разом із виправленням деформацій полотняної основи. Доповнено втрати основи, зведено прориви. Підведено реставраційні крайки. Виготовлено новий експозиційний підрамок музейного типу за розмірами картини. З живописної поверхні усунено поверхневі забруднення, записи, мастикування. Підведено реставраційний ґрунт у місця втрат авторського. Регеновано помутнілий реставраційний лак та виконано його усунення із одночасним довибиранням місцевого підлакового забруднення. Регеновано авторське лакове покриття. У результаті розкриття виявлено справжній колорит живопису, до того ж загальна тональність стала значно світлішою. Місця втрат було тоновано з метою стилістичної цілісності твору. Нанесено захисний шар лаку. У правому нижньому куті картини було виявлено автентичний авторський вензель художника Ромуальда Хойнацького RCh і дату 1866 рік, виконані червоною фарбою.

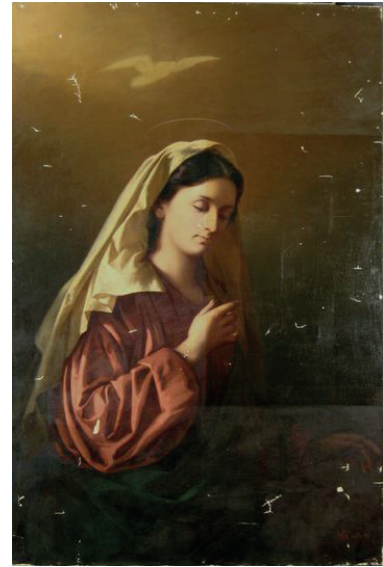
Загальний вигляд до реставрації

Фрагмент до реставрації

Після усунення старих заклеюк

Загальний вигляд в процесі реставрації

Загальний вигляд в процесі реставрації

Загальний вигляд після реставрації

Шамшин Петро Михайлович

10 січня 1811. Санкт-Петербург. – 6 лютого 1895. Санкт-Петербург.

Історичний живописець. В десять років став вихованцем ІАМ по класу професора П.В. Басина. Закінчив курс Академії в 1833 р. Пенсіонер в Італії протягом семи років. Після повернення отримав посаду вчителя малювання в класах академії. У 1844 р. за картини: «Агарь в пустелі» і «Петро Великий в бурю на Лахті» отримав звання академіка, в 1853 – професора. Ректор живопису і скульптури з 1883. Багато займався церковним живописом. В Імператорському Ермітажі розписав зал етрусських ваз. Персональна посмертна виставка пройшла в Санкт-Петербурзі у 1895.

ІТАЛІЙКА З ВИНОГРАДОМ.

П., о. 58 × 49,8. Зл. вн.: П.Шамшинъ

Ж – 120

Із Одеського музейного фонду. Раніше – колекція О.П. Русова.

Реставрація ОФ ННДРЦУ. 2014.

Реставраційний паспорт: П-321ж.

Художник-реставратор станкового олійного живопису II кваліфікаційної категорії Онопрієнко В.Ю.

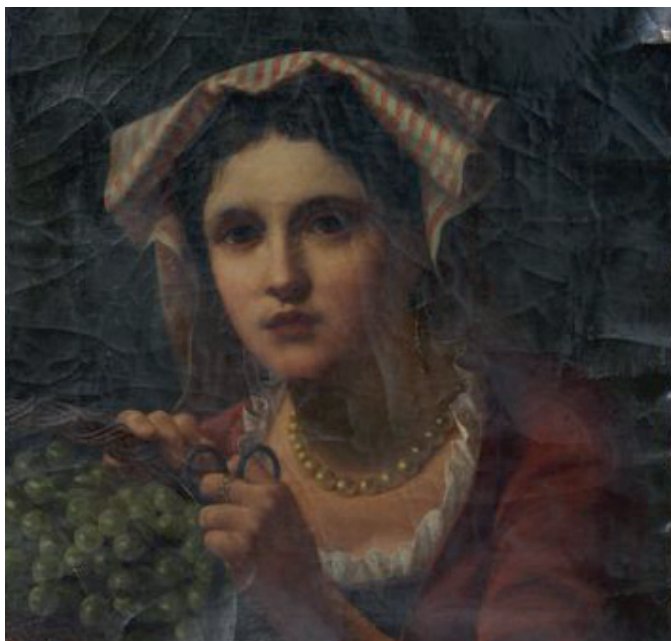
Стан до реставрації:

Підрамник музейного типу з клинцями, клинці частково відсутні. Втрачена еластичність; деформації та короблення основи. Пошкодження основи механічного характеру по кутах основи й у вигляді прориву з утратами ґрунту та фарбового шару з верхнього правого краю. Фарбовий шар – багатошаровий олійний живопис. Потертості фарбового шару механічного походження. Сліди попередньої реставрації, тонування в місцях втрат із заходом на авторський живопис, тонування мають матову поверхню. Наявність велико- та середньо сітчастого горизонтального жорсткого лінійного кракелюру фарбового шару з ґрунтом. Зв'язок між основою, ґрунтом та фарбовим шаром незадовільний. Лакова плівка мала пожовтіння. По всій поверхні живопису забруднення від пилу і кіптяви, велика кількість плям екскрементів комах. У лівому нижньому куті – підпис.

Реставраційні заходи:

Усунено прориви полотна. Зворотний бік очищено від забруднень. Укріплено ґрунт та фарбовий шар. Полотно розтягнуто на відреставрований експозиційний підрамник. Підведено реставраційний ґрунт у місцях втрат, пошарово стоншено покривний шар лаку. Видалено поверхневі забруднення фарбового шару. Виконано тонування в межах втрат і потертостей авторського фарбового шару. Поверхню живопису вкрито тонким захисним шаром реставраційного лаку. Картина набула експозиційного вигляду.

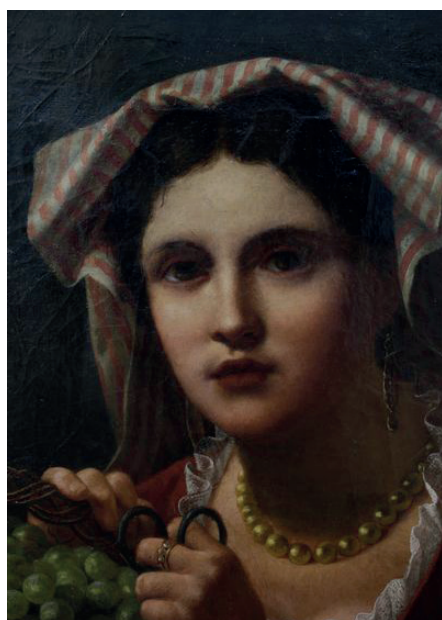
Загальний вигляд до реставрації

Загальний вигляд в процесі реставрації

Фрагмент до реставрації

Фрагмент після реставрації

Загальний вигляд після реставрації

Юркович П.

Біографічні свідчення відсутні.

ПОРТРЕТ СОФІЇ МІЛЛЕР ФОН РЕФЕНШТЕЙН. 1829.

П., о. 69 × 55.

Ж – 656

Точна дата надходження не встановлена, проте не пізніше 1945.

Реставрація ННДРЦУ. 1982-1985.

Реставраційний паспорт: П-3223ж.

Художник-реставратор станкового олійного живопису II кваліфікаційної категорії Бичко Т.А.

Стан до реставрації:

Непридатний для збереження та експонування картини підрамок. Тонка та перегоріла основа твору з проривам та деформаціями. Численні осипання ґрунту з фарбовим шаром. Порушено зв'язок фарбового шару з ґрунтом. Щільні пилові забруднення полотна та фарбового шару. Лаковий шар потемнів.

Реставраційні заходи:

Закріплено фарбовий шар і левкас. Основу дубльовано на нове полотно. Доповнено місця втрат ґрунту й фарбового шару. Видалено щільне забруднення з поверхні живопису. Потоншено лакову плівку. Тоновано реставраційні доповнення ґрунту. Живопис покрито шаром реставраційного лаку.

Загальний вигляд до реставрації

Загальний вигляд в процесі реставрації

Фрагмент до реставрації

Фрагмент після реставрації

Загальний вигляд після реставрації

Янченко П.

Біографічні свідчення відсутні.

ІСТОРИЧНИЙ СЮЖЕТ ЧАСІВ Б. ХМЕЛЬНИЦЬКОГО. (СЕЛЯНИ). 1891.

П., о. 61 × 42,3. Зл. вн.: П. Янчен 1891

Ж – 1010

Точна дата надходження не встановлена. За документами ОХМ не пізніше 1945.

Реставрація ОФ ННДРЦУ. 2015.

Реставраційний паспорт: П-422ж.

Художник-реставратор станкового олійного живопису II кваліфікаційної категорії Черешня А.М.

Стан до реставрації:

Картина надійшла на реставрацію демонтованою з підрамка, розтягнутою на робочому підрамку під профілактичним заклеюванням. Полотно деформоване, мало безліч проривів і втрат, частина з яких грубо закладена в ході попередніх реставраційних заходів. Зв'язок ґрунту з основою послаблений. Безліч втрат ґрунту з фарбовим шаром у різних частинах зображення. Порушений зв'язок фарбового шару з ґрунтом. Подряпани й потерті фарбового шару. В ультрафіолетових променях чітко проглядалися записи-поновлення на тінювих ділянках зображення. Лакова плівка середньої товщини, нерівномірна. По всій поверхні живопису забруднення від пилу й кіптяви, велика кількість плям від екскрементів комах.

Техніко - технологічні дослідження:

Проведені технологічні дослідження визначили структурні особливості твору, а також ступень його збереженості. Методики реставрації були розроблені з урахуванням результатів проведених технологічних досліджень. (Завідувач відділу наукових досліджень, хімік Одеської філії ННДРЦУ Боровська Ж.М.)

Реставраційні заходи:

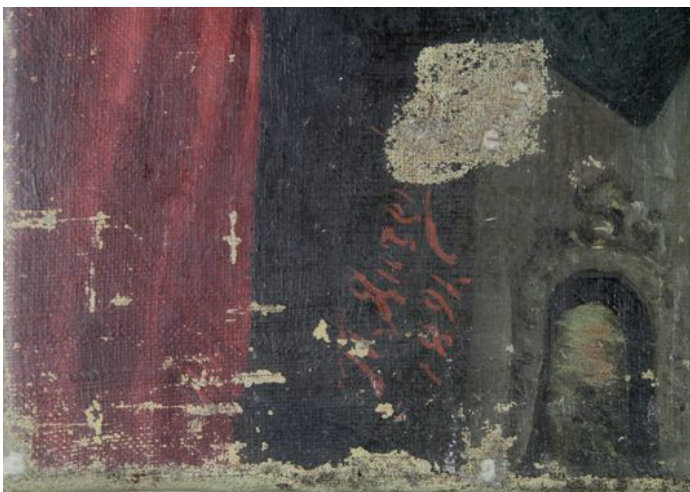
Заповнено численні втрати й прориви основи. Укріплено ґрунт і фарбовий шар. Дубльовано крайки. Картину натягнуто на відреставрований підрамок. Підведено реставраційний ґрунт. Видалено поверхневі забруднення живопису. Потоншено лак у місцях згустків. Видалено записи. Нанесено реставраційне лакове покриття. Місця втрат та потертості фарбового шару тоновано. Картина набула експозиційного вигляду.

Загальний вигляд до реставрації

Загальний вигляд в процесі реставрації

Фрагмент до реставрації

Фрагмент після реставрації

Загальний вигляд після реставрації

ІКОНОПИС

СВЯТЦІ НА ВЕРЕСЕНЬ МІСЯЦЬ. Кін. XVII – поч. XVIII ст.

Д., паволока, левкас, темпера. 45 × 37,5 × 2,3

Повернена із Румунії. 1947.

Ж – 1302

Реставрація ОФ ННДРЦУ. 2014 – 2015.

Реставраційний паспорт: П-400ж.

Художник-реставратор станкового темперного живопису I кваліфікаційної категорії Поляков І.В.

Стан до реставрації:

Ікона перебувала в незадовільному стані збереження. В основі був суцільний розкол по шву склеювання дощок основи. Дошки основи утримувалися лише за допомогою паволоки. Пошкодження основи: відколи деревини поблизу лінії розколу дощок, отвір від шурупа у верхній частині. Забруднення – загальні пилові середньої щільності. У місцях втрати ґрунтового покриття проглядалася паволока, яка відставала від основи і була забруднена. Ґрунтове покриття мало незадовільний зв'язок з основою, спостерігалися відшарування по периметру поля ікони і в ділянці розколу дощок. Деякі ділянки перебували в аварійному стані. Утрати дрібні, невеликі за площею, зустрічалися по всій поверхні у вигляді дрібних осипань верхніх шарів фарбового шару і ґрунту до паволоки основи. Кракелюр по всій площі, середньо і дрібно сітчастий. Фарбовий шар мав механічні пошкодження (подряпини і потертості). Блиск авторського покривного шару нерівномірний, з механічними пошкодженнями. Загальні поверхнево-пилові забруднення покривали всю поверхню живопису.

Техніко-технологічні дослідження:

На живописній поверхні ікони виявлено ділянки зі слідами реставраційних поновлень фарбового шару. Визначено склад авторських та реставраційних матеріалів, характер руйнувань (завідувач відділу наукових досліджень, хімік Одеської філії ННДРЦУ Боровська Ж.М.).

Ентомологічне обстеження:

На лицевому боці ікони в правому верхньому куті під наклейкою зі щільного паперу, у місці втрати фарбового шару, – сіруватий павутиноподібний наліт. Результати мікроскопічних досліджень виявили переплетення безбарвних гіф, схожі на клубки, одиничні бактерії та конідії мікроскопічних грибів з родини Moniliaceae, які втратили життєздатність. Рекомендовано гігієнічне чищення зазначеної ділянки ікони (науковий співробітник, біолог відділу наукових досліджень Одеської філії ННДРЦУ Коритнянська В.Г.).

Реставраційні заходи:

Здійснено дезінфекцію твору. Укріплено основу твору, дошки основи зібрано в єдиний щит, заповнено місця втрат основи. Укріплено ґрунтове покриття й фарбовий шар. Вилучено поверхневі забруднення. Витончено і вирівняно плівку покривного лаку. Заповнено втрати ґрунтового покриття, виконано тонування реставраційних вставок. Живопис ікони покрито захисним шаром реставраційного лаку.

Загальний вигляд до реставрації

Загальний вигляд в процесі реставрації з підведеним ґрунтом, видаленими забрудненнями і витонченою лаковою плівкою

Загальний вигляд після реставрації

СВЯТИЙ МИКОЛАЙ. XVII – XVIII ст. (?)

Д., темпера. 32,8 × 28,1 × 2,6.

Ж – 2648

Із транспортної прокуратури. Одеса, 1965.

Реставрація ОФ ННДРЦУ. 2015.

Реставраційний паспорт: П-430ж.

Художник-реставратор станкового темперного живопису II кваліфікаційної категорії Кудіна Н.Ю.

Стан до реставрації:

Ікона прямокутної форми, лицьовий бік має подвійний ковчег. Шпуги втрачені. Зворотний бік забруднений пиловими нашаруваннями, є потертості, відколи, розколи в нижній частині деревини. Оклад мідний, тонкий, з чеканом, складається з двох частин: 1-ша частина – поле і тло ікони (прямокутної форми), 2-га частина – німб (круглої форми). Кріпився до ікони маленькими цвяхами. Зігнутий, деформований, мав численні наскрізні отвори, випадання шматків окладу. Оклад зруйнований, втрати становлять 60% від загальної площі окладу. Потемнів, мав темні плями, пилові забруднення. У верхній частині ікони під окладом і у втрачаних левкасу паволока – лляна тканина дрібнозернистого плетіння сірого кольору Левкас авторський, жовтого кольору, пухкий, середньої товщини, нерівномірний, утрачений по нижньому полю й по периметру. Кракелюр горизонтальний, великий сітчастий, із здуттям. Втрати фарбового шару разом з левкасом, осипання, лущення й потертості. Кракелюр повторює форму кракелюру левкасу. Покривний шар лаку смоляний, товстий, коричневого кольору, мав нерівномірний блиск, неавторський. Виявлено сліди попередньої реставрації – заповнення левкасу – світло-помаранчевого кольору (на нижній частині лику ліворуч і праворуч і на одязі в лівій частині зображення), тонування, різночасові реставраційні записи і поновлення.

Техніко-технологічні дослідження:

Проведено мікрохімічні дослідження, які визначили структурні особливості ікони. Мікроскопічними методами проведено оцінювання ступеня збереженості ікони. Зроблено висновки досліджень, необхідні при виборі методів реставрації ікони (завідувач відділу наукових досліджень, хімік Одеської філії ННДРЦУ Боровська Ж.М.).

Ентомологічне обстеження:

У результаті мікроскопічних досліджень на нашаруваннях майже по всій ширині та на нижньому торці виявлено безбарвні гіфи мікроскопічних грибів та одиничні бактерії, які були не життєздатні. Рекомендовано гігієнічне чищення (науковий співробітник, біолог відділу наукових досліджень Одеської філії ННДРЦУ Коритнянська В.Г.).

Реставраційні заходи:

Виконано демонтаж окладу. Проведено гігієнічне чищення. Здійснено укріплення левкасу й фарбового шару. Очищено зворотний бік ікони від забруднень. Відновлено цілісність та міцність основи ікони. Видалено сліди попередньої реставрації. Поповнено втрати левкасу. Живопис очищено від поверхневих забруднень. Проведено реконструкцію малюнка. Місця втрат тоновано з метою виявлення стилістичної цілісності твору. Поверхню живопису вкрито тонким захисним шаром реставраційного лаку. Ікона набула експозиційного вигляду.

Загальний вигляд до реставрації в окладі

Загальний вигляд до реставрації без окладу

Фрагмент до реставрації

Загальний вигляд після консервації

Загальний вигляд в процесі розчищення неавторського шару лаку

Загальний вигляд після реставрації

ХРИСТОС ПАНТОКРАТОР. Кін. XVII – поч. XVIII ст. (?)

Д., левкас, змішана техніка. 92,5 × 73,5 × 3,5.

Із Приморського райфінвідділу. Одеса, 1987.

Ж – 2826

Реставрація ЛФ ННДРЦУ. 1990.

Реставраційний паспорт: П–218.

Художник-реставратор – Борис Іванів.

Стан до реставрації:

Відставання ґрунту. Потемніння лаку. Запис олійними фарбами.

Завдання на реставрацію:

Використати рентгенографію для дослідження твору. Провести фото фіксацію. Нанесення профзаклейки. Закріплення ґрунту. Закріплення фарбового шару. Зняття забруднень з поверхні твору, старих перемалювань олійними фарбами, старого лаку. Видалення пізніших фактур нашарувань ґрунту. Тонування. Покриття захисним шаром лаку. Обробка зворотного боку твору. Провести хімічні аналізи ґрунту та фарбового шару. Закріплення ґрунту та фарбового шару. Зняти потемнілий старий захисний шар лаку. У місцях авторського живопису зняти олійний запис (на залишках авторського живопису виявлено підробку під автора та підробку кракелюру). Покриття захисним шаром лаку. Тонування. Повторне покриття захисним шаром лаку.

Загальний вигляд після реставрації

ВТЕЧА ДО ЄГИПТУ. XVIII ст. (?)

Д., змішана техніка. 39,9 × 34,5 × 2,8.
Придбана у Б.Ф. Шелкова. Одеса, 1987.

Ж – 2873

Реставрація ОФ ННДРЦУ. 2012.

Реставраційний паспорт: П-303ж.

Художник-реставратор станкового темперного живопису Вечорек В.В.

Стан до реставрації:

Основа твору втратила цілісність, між дошками щілина 2–5 мм. Врізні шпонки сильно пошкоджені жуком-точильником. Паволока відшаровувалася від основи. Левкас і фарбовий шар ікони мали пошкодження і втрати. Кракелюр фарбового шару дрібно сітчастий. Залишки авторського потемнілого лаку. У результаті попередніх реставраційних втручань шати і лики святих були пошкоджені (змиті). У деякі втрати фарбового шару і левкасу був підведений віск. Пилові нашарування покривають лицьовий і зворотний боки ікони.

Реставраційні заходи:

Закріплено фарбовий шар і левкас. Підклеєно паволоку. Основу очищено від забруднень. Дошки основи зведено і склеєно. Укріплено шпонки і дошки основи, частково доповнено місця втрат основи. Підведено реставраційний ґрунт у місця втрат авторського левкасу і фарбового шару. Витончено й вирівняно лакову плівку. Ікону покрито ізоляційним шаром реставраційного лаку. Тоновано реставраційні вставки на основі і на лицьовій поверхні. Фарбовий шар покрито захисним шаром реставраційного лаку.

Загальний вигляд до реставрації

Загальний вигляд в процесі реставрації з підведеним ґрунтом, видаленими забрудненнями і витонченою лаковою плівкою

Загальний вигляд після реставрації

СОФІЯ – ПРЕМУДРІСТЬ БОЖА. XVIII ст. (?)

Д., левкас, темпера. 31,4 × 26,9 × 2,4.

Із Управління внутрішніх справ. Одеса, 1980.

Ж – 2367

Реставрація ОФ ННДРЦУ. 2008.

Реставраційний паспорт: П-255ж.

Художник-реставратор станкового темперного живопису Кружков В.Ф.

Стан до реставрації:

Ікона в незадовільному стані збереження. Основа ікони складається з трьох дощок. По периметру зображення осипання левкасу та фарбового шару, здуття левкасу по правому та лівому краях ковчега. Утрати позолоти на зображенні німбів. Ікона покрита нерівномірним шаром реставраційного червоно-коричневого лаку. З лицьового та зворотного боків щільне поверхнєве забруднення.

Реставраційні заходи:

Проведено повний комплекс консерваційно-реставраційних заходів. Укріплено фарбовий шар та левкас. Усунено ущільнені поверхнєві забруднення з живописної поверхні, делікатно пошарово потоншено і вирівняно потемнілий покривний шар, завдяки чому вдалося виявити істинний колорит живопису. Підведено реставраційний левкас у місцях втрат. Нанесено шар покривного лаку.

Загальний вигляд до реставрації
у прямому освітленні

Загальний вигляд до реставрації
у боковому освітленні

Загальний вигляд в процесі реставрації

Загальний вигляд після реставрації

БОГ САВАОФ ТА БОГОРОДИЦЯ ІЗ НЕМОВЛЯМ. Кін. VIII – поч. XIX ст.

П., о. 50 × 59,5.

Ж – 3180

Дар Малишевої Л.Г. Одеса, 1999.

Реставрація ОФ ННДРЦУ. 1999.

Реставраційний паспорт: П-122ж.

Художник-реставратор станкового олійного живопису вищої кваліфікаційної категорії Русіна І.А.

Стан до реставрації:

Ікона перебувала в аварійному стані збереження без підрамка. Основа складалася з двох полотен. Шов по краях розійшовся. Фрагменти полотна пришиті до авторського полотна. Основа з численними втратами, краї обшарпані. По всій поверхні жолоблення і горизонтальні зсідання полотна, твердий сітчастий кракелюр та зломи ґрунту й фарбового шару. Поганий зв'язок ґрунту з основою. На зображенні лику Богородиці обпалена оліфа з шаром воску. Оліфа пожовтіла. Локальне щільне пилове забруднення з лицьового і зворотного боків.

Реставраційні заходи:

Здійснено складне локальне укріплення ґрунту і фарбового шару; вкладено кракелюр разом із виправленням деформацій полотняної основи. Зведено прориви основи і частини полотен, які розійшлися. Усунуто деформації й жолоблення полотна. Крайки дубльовані, полотно натягнуто на новий експозиційний підрамок. Видалено поверхнєве забруднення, віск і обпалену оліфу, стоншено плівку оліфи. Доповнено місця втрат ґрунту. Живописну поверхню вкрито лаком. Утрати живопису тоновано та притерто лаком.

Загальний вигляд до реставрації

Фрагмент до реставрації

Фрагмент до реставрації

Фрагмент після реставрації

Загальний вигляд після реставрації

ІОАНН БОГОСЛОВ У МОВЧАННІ. Кін. XVIII – поч. XIX ст. (?)

Д., левкас, темпера. 53,7 × 44,6 × 3,5.

Ж – 2070

Придбана у Ю.Б. Абдурахманова. Одеса, 1976.

Реставрація ОФ ННДРЦУ. 2012.

Реставраційний паспорт: П-302ж.

Художник-реставратор станкового олійного живопису II кваліфікаційної категорії Онопрієнко В.Ю.

Стан до реставрації:

Основа вражена жуком-точильником. Відколи по кутах дошки і сліди потертостей. По всьому зворотному боці щільне нашарування воскової мастики. У місцях утрат фарбового шару дрібно зерниста паволока. Незначні втрати левкасу по торцях ікони, дашкувате підняття на місці попередньої реставрації. Золото нанесено на німби, блиск нерівномірний, дрібні крапкові втрати і невеликі потертості. Візерунки, прописи на одязі і хмари на тлі виконані твореним золотом і тоновані кольоровим лаком. Фарбовий шар щільний, має дрібний вертикальний кракелюр на руках святих, дрібно сітчастий жорсткий кракелюр на полях і на тлі ікони. Лакова плівка середньої товщини нерівномірно пожовтіла з часом. Поверхневі пилові забруднення не дуже щільні, нерівномірні, згущуються на полях до країв ікони зі слідами кіптяви.

Реставраційні заходи:

Зворотний бік очищено від забруднень та воску, заповнено місця втрат деревини. Укріплено фарбовий шар та левкас. Видалено поверхневі забруднення, у місцях втрат підведено реставраційний ґрунт. Потоншено лакову плівку. Виконано тонування, ікона покрита захисним шаром лаку.

Загальний вигляд до реставрації

Фрагмент до реставрації

Фрагмент в процесі реставрації

Фрагмент після реставрації

Загальний вигляд в процесі реставрації

ЦАР ЦАРЕМ. Кін. XVIII – поч. XIX ст. (?)

Д., левкас, темпера. 66,7 × 55,6 × 3,8.

Придбана у Ю.Б. Абдурахманова. Одеса, 1979.

Ж – 2226

Реставрація ОФ ННДРЦУ. 2012-2014.

Реставраційний паспорт: П-308ж.

Художник-реставратор станкового темперного та олійного живопису II кваліфікаційної категорії Данілюк Г.Б.

Стан до реставрації:

Ікона перебувала в незадовільному стані збереження. Основа ікони складається з двох дощок, що розійшлися по клейовому шву, утворили розтріскування. По периметру зображення спостерігалися осипи левкасу та фарбового шару механічного походження. Потертості, значна кількість подряпин. Втрати фарбового шару та левкасу 6-7 % від загальної поверхні. Авторська лакова плівка нерівномірна, гріблена, темно-коричневого кольору. З лицьового боку щільне поверхнєве забруднення.

Реставраційні заходи:

Проведено повний комплекс консерваційно-реставраційних заходів. Відновлено цілісність і міцність основи ікони. Укріплено фарбовий шар та левкас. Здійснено усунення ущільненого поверхневого забруднення з живописної поверхні, делікатно пошарово потоншено і вирівняно потемнілий покривний шар, завдяки чому вдалося виявити істинний колорит живопису. У місцях втрат підведено реставраційний левкас. Нанесено шар покривного лаку. В результаті реставраційних заходів змінився загальний колорит твору. Пам'ятці надано експозиційного вигляду.

Загальний вигляд до реставрації у прямому освітленні

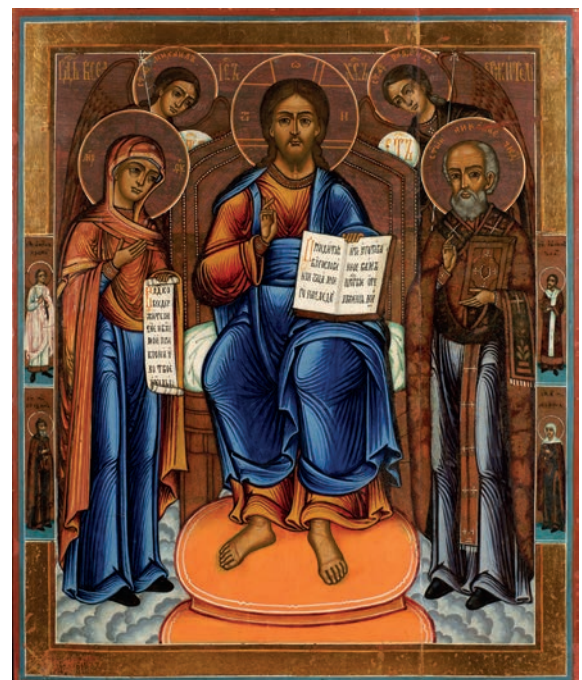
Фрагмент до реставрації

Фрагмент в процесі реставрації

Загальний вигляд в процесі реставрації, потоншення лаку

Загальний вигляд після реставрації

АРХАНГЕЛ МИХАЇЛ. Поч. ХІХ ст. (?)

Д., темпера. 42 × 32,5 × 2,1.

Із Одеської транспортної прокуратури. 1985.

Ж – 2651

Реставрація ЛФ ННДРЦУ. 1995.

Реставраційний паспорт: П-456.

Художник-реставратор – Мокрій Володимир.

Стан до реставрації:

Здуття фарбового шару з левкасом. Порушення контакту між левкасом і основою. Потемніла захисна плівка. Згустки лаку. Сліди попередньої реставрації – дефекти склеювання дощок. Під профзаклейкою (частково).

Завдання на реставрацію:

Зняття профзаклейки. Повторне укріплення левкасу та фарбового шару. Підведення ґрунту. Зняття поверхневих забруднень, потемнілої плівки і згустків лаку. Покриття лаком. Тонування. Повторне покриття захисним шаром лаку.

Загальний вигляд після реставрації

БОГОМАТИР ВОГНЕВИДНА. ХІХ ст.

Д., паволока, левкас, темпера. 39,7 × 32,8 × 2,9.

Із Приморського райфінвідділу. Одеса, 1987.

Ж – 2847

Реставрація ОФ ННДРЦУ. 2012.

Реставраційний паспорт: П-218ж.

Художник-реставратор станкового олійного живопису I кваліфікаційної категорії Дулгерь З.О.

Стан до реставрації:

Ікона близько 20 років перебувала під місцевим шаром старих профілактичних заклеюк, що перекривали біля 65 % зображення. Місцями заклеюки відшарувалися від поверхні, що сприяло додатковим руйнаціям левкасу та фарбового шару, розсіпанню їх дрібних фрагментів. Відбулося розходження дощок, розрив паволоки. Жорсткі вертикальні здуття із зламами і зсипанням левкасу та фарбового шару. Втрати левкасу та фарбового шару. Знаходилась у аварійному стані. Локальне щільне пилове забруднення з лицьового і тильного боків.

Реставраційні заходи:

Усунено стару профілактичну заклеюку. Зміцнено левкас і фарбовий шар з підклеюванням фрагментів. Дощки основи скріплені та очищені від забруднень. виправлено деформації закритих жорстких здуттів паволоки. Живопис очищено від поверхневих забруднень. Проведено розкриття живопису. Відновлено втрати левкасу та фарбового шару. Поверхню живопису вкрито захисним тонким шаром реставраційного лаку.

Загальний вигляд до реставрації

Фрагмент до реставрації

Фрамент після реставрації

Загальний вигляд в процесі реставрації

Загальний вигляд після реставрації

БОГОРОДИЦЯ ВОЛОДИМИРСЬКА. ХІХ ст.

Д., левкас, темпера. 31 × 25,8 × 2,8.

Із Жовтневого райфінвідділу. Одеса, 1979.

Ж – 2223

Реставрація ОФ ННДРЦУ. 2015.

Реставраційний паспорт: П-426ж.

Художник-реставратор станкового темперного живопису I кваліфікаційної категорії Поляков І.В.

Стан до реставрації:

Основа – цілісна дошка листяної породи дерева. Укріплена двома зустрічними наскрізними шпонками з деревини сосни. Основа має дугоподібну деформацію. Шпонки вийшли з пазів. З тильного боку помітні сліди пізньої обробки дошки. Пошкодження основи: подряпини та сколи деревини, цвяхи в торцях. Значні пошкодження викликані життєдіяльністю жука-точильника. Загальні пилові забруднення, особливо щільні на торцях основи. Авторський ґрунт пухкий. Ґрунтове покриття має здуття і відшарування, деякі ділянки в аварійному стані. Велика сітка жорсткого кракелюра покриває всю поверхню. Велика втрата левкасу до основи в нижньому лівому куті. Кілька більш дрібних відколів ґрунтового покриття на краї нижнього поля ікони. Навколо цвяхів, якими були прикріплені рамка й вінця, є втрати левкасу. Тло ікони позолочене сусальним золотом, без поліменту. Живопис темперний. Фарбовий шар має слабке зчеплення з ґрунтом. Подряпини, осипання й дрібні луцення. Значні потертості інокопі і фарбового шару на мафорії Божої Матері. Покривний шар має неоднорідну поверхню. Поверхня мафорію Богородиці матова. На хітоні немовляти, на ликах, руках і ногах, на золотому тлі й частково на полях ікони поверхня покривного шару гладка, має глянсовий блиск. Покривний шар потемнів, має жовто-коричневе забарвлення. Загальні поверхнево-пилові забруднення покривають усю поверхню живопису. На ділянці великої втрати ґрунту і фарбового шару в нижньому лівому куті – стара профілактична заклепка. У деяких місцях втрат фарбового шару і ґрунту, де були цвяхи, нанесена коричнева фарба із заходом на авторський живопис. На верхньому і правому полі збереглися фрагменти металевого окладу.

Реставраційні заходи:

Демонтовано фрагменти окладу. Укріплено основу твору, заповнено втрати основи. Укріплено ґрунтове покриття і фарбовий шар. Вилучено поверхневі забруднення. Вилучено й вирівняно залишки авторського покривного шару. Заповнено втрати ґрунтового покриття, виконано тонування реставраційних вставок. Очищені та встановлені на місце фрагменти окладу.

Загальний вигляд до реставрації

Фрагмент до реставрації

Загальний вигляд після консервації

Загальний вигляд після реставрації

БОГОРОДИЦЯ «ВСІХ СКОРБОТНИХ РАДІСТЬ». ХІХ ст.

Д., темпера. 31,3 × 27 × 2,7.

Ж – 2184

Придбана у Ю.Б. Абдурахманова. Одеса, 1979.

Реставрація ОФ ННДРЦУ. 2015.

Реставраційний паспорт: П-432ж.

Художник-реставратор станкового темперного живопису I кваліфікаційної категорії Поляков І.В.

Стан до реставрації:

Основа складається з двох дощок. Укріплена двома зустрічними врізними шпонками. Шпонки вийшли з пазів. Пошкодження основи: є розкол деревини, який розташовується на лівій частині дошки, ближче до шва склеювання, і від центру проходить донизу. Дрібні подряпини і відколи деревини. Загальні пилові забруднення, особливо щільні на верхньому торці основи. Ґрунтове покриття має значні здуття і відшарування. Велика кількість ділянок перебуває в аварійному стані. Кілька дрібних відколів на краю нижнього і правого поля ікони. Ці втрати заповнені клеєм. Живопис ікони темперний. Фарбовий шар має ослаблене зчеплення з ґрунтом. Є дрібні осипання й великі луцення. Найбільш аварійні луцення фарбового шару розташовані уздовж лузги лівого поля ікони. Покривний шар має неоднорідну поверхню, різні товщину і ступінь блиску. Розтріскування покривного шару в згустках і стовщеннях лакової плівки. Покривний шар потемнів, має червоно-коричневе забарвлення. Загальні щільні поверхнево-пилові забруднення покривають усю поверхню живопису. На лівому полі й до середини нижнього поля ікони – стара профілактична заклейка. По всій лицьовій поверхні, в основному по кракелюру твору, – сіро-білі нальоти міцелію мікроскопічних грибів.

Ентомологічне обстеження:

На лицьовому боці ікони виявлені численні пухкі сіруваті нальоти. Ураження в тріщинах кракелюру фарбового шару локалізовано на зображенні Богородиці та верхньому і нижньому полях ікони. Результати мікроскопічних досліджень виявили безбарвні гіфи мікроскопічних грибів, що стеляться по поверхні фарбового шару, але втратили життєздатність. Рекомендовано гігієнічне чищення зазначеної ділянки ікони (науковий співробітник, біолог відділу наукових досліджень Одеської філії ННДРЦУ Коритнянська В.Г.).

Реставраційні заходи:

Зупинено й укріплено руйнування основи, ґрунту і фарбового шару. Проведено дезінфекцію твору. Вилучено забруднення з лицьового та зворотного боків ікони. Вставки реставраційного ґрунту тоновано. Захисні реставраційні суміші нанесено з лицьового й зворотного боків твору.

Загальний вигляд до реставрації

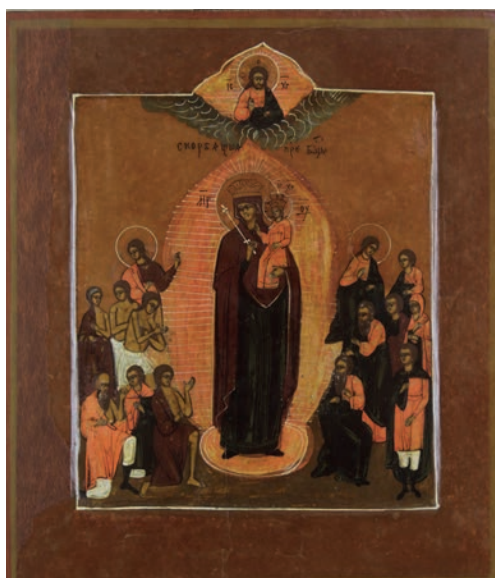
Фрагмент до реставрації

Загальний вигляд в процесі реставрації з підведеним ґрунтом, видаленими забрудненнями і витонченою лаковою плівкою

Фрагмент після реставрації

Загальний вигляд після реставрації

БОГОРОДИЦЯ «ВСІХ СКОРБОТНИХ РАДІСТЬ». ХІХ ст.

Д., темпера. 31,3 × 27 × 2,7.

Придбана у Ю.Б. Абдурахманова. Одеса, 1979.

Ж – 2184

Реставрація ОФ ННДРЦУ. 2015.

Реставраційний паспорт: П-432ж.

Художник-реставратор станкового темперного живопису І кваліфікаційної категорії Поляков І.В.

Стан до реставрації:

Основа складається з двох дощок. Укріплена двома зустрічними врізними шпонками. Шпонки вийшли з пазів. Пошкодження основи: є розкол деревини, який розташовується на лівій частині дошки, ближче до шва склеювання, і від центру проходить донизу. Дрібні подряпини і відколи деревини. Загальні пилові забруднення, особливо щільні на верхньому торці основи. Ґрунтове покриття має значні здуття і відшарування. Велика кількість ділянок перебуває в аварійному стані. Кілька дрібних відколів на краю нижнього і правого поля ікони. Ці втрати заповнені клеєм. Живопис ікони темперний. Фарбовий шар має ослаблене зчеплення з ґрунтом. Є дрібні осипання й великі луцення. Найбільш аварійні луцення фарбового шару розташовані уздовж лузги лівого поля ікони. Покривний шар має неоднорідну поверхню, різні товщину і ступінь блиску. Розтріскування покривного шару в згустках і стовщеннях лакової плівки. Покривний шар потемнів, має червоно-коричневе забарвлення. Загальні щільні поверхнево-пилові забруднення покривають усю поверхню живопису. На лівому полі й до середини нижнього поля ікони – стара профілактична заклепка. По всій лицьовій поверхні, в основному по кракелюру твору, – сіро-білі нальоти міцелію мікроскопічних грибів.

Ентомологічне обстеження:

На лицьовому боці ікони виявлені численні пухкі сіруваті нальоти. Ураження в тріщинах кракелюру фарбового шару локалізовано на зображенні Богородиці та верхньому і нижньому полях ікони. Результати мікроскопічних досліджень виявили безбарвні гіфи мікроскопічних грибів, що стеляться по поверхні фарбового шару, але втратили життєздатність. Рекомендовано гігієнічне чищення зазначеної ділянки ікони (науковий співробітник, біолог відділу наукових досліджень Одеської філії ННДРЦУ Коритнянська В.Г.).

Реставраційні заходи:

Зупинено й укріплено руйнування основи, ґрунту і фарбового шару. Проведено дезінфекцію твору. Вилучено забруднення з лицьового та зворотного боків ікони. Вставки реставраційного ґрунту тоновано. Захисні реставраційні суміші нанесено з лицьового й зворотного боків твору.

Загальний вигляд до реставрації

Загальний вигляд в процесі реставрації

Загальний вигляд після реставрації

БОГОРОДИЦЯ СМОЛЕНСЬКА. ХІХ ст.

Д., паволока, левкас, темпера. 71,1 × 55,6 × 3.

Із Приморського райфінвідділу. Одеса, 1987.

Ж – 2830

Реставрація ОФ ННДРЦУ. 2006-2008.

Реставраційний паспорт: П-214ж.

Художник-реставратор станкового темперного живопису Рудой А.А.

Стан до реставрації:

Основа складається з чотирьох дощок. В основі ікони сучки й відколи. Основа забруднена. Левкас нерівномірної товщини, крихкий. Дрібні втрати левкасу по кутах та краях ікони. У фарбовому шарі здуття. Кракелюр середньо- і дрібно сітчастий. Покривний шар нерівномірний, плями коричневого кольору. Потертості і подряпини покривного шару. Старі профілактичні заклеювання на нижній частині ікони. Щільні пилові забруднення по всій поверхні фарбового шару.

Реставраційні заходи:

Видалено старі профілактичні заклеювання. Укріплено сучки та відколи основи твору, заповнено місця втрат основи. Укріплено левкас і фарбовий шар. Заповнено місця втрат левкасу. Вилучено поверхневі забруднення. Вирівняно авторський покривний шар. Тоновано реставраційні вставки. Нанесено захисний шар лаку.

Фрагмент до реставрації

Загальний вигляд до реставрації

Фрагмент до реставрації

Загальний вигляд після реставрації

БОГОРОДИЦЯ «НЕОПАЛИМА КУПИНА». ХІХ ст.

Д., левкас, темпера. 46,5 × 39,2 × 3,6.

Придбана у Т.І. Максимюка. Одеса, 1984.

Ж – 2615

Реставрація ЛФ ННДРЦУ. 1993.

Реставраційний паспорт: П-419.

Художник-реставратор – Леся Депко.

Стан до реставрації:

Відсутні шпуги, дошка наскрізь пошкоджена жуком-деревогризом. Відставання ґрунту. Підняття пухирями. Кракелюр середньо сітчастий. Невеликі втрати ґрунту. Потертя і втрати фарбового шару. Реставраційні доповнення ґрунту. Поверхневі забруднення. Потемніння захисного покриття.

Завдання на реставрацію:

Зняття профзаклейки. Закріплення левкасу. Закріплення основи. Виготовлення нових шпуг. Розчистка зворотного боку від поверхневих забруднень. Розчистка живопису від поверхневих забруднень, попередніх реставраційних тонувань і старого захисного лаку. Покриття лаком. Тонування. Повторне покриття захисним шаром лаку.

Загальний вигляд після реставрації

БОГОРОДИЦЯ З ЧИНУ МОЛІННЯ (Дейзис). ХІХ ст.

Д., темпера. 53,4 × 35 × 3,4.

Придбана у Ю.Б. Абдурахманова. Одеса, 1979.

Ж – 2181

Реставрація ОФ ННДРЦУ. 2006.

Реставраційний паспорт: П-215ж.

Художник-реставратор станкового темперного живопису Кружков В.Ф.

Стан до реставрації:

Ікона в незадовільному стані збереження. Основа ікони по нижньому краю разом із шпонкою втрачена. Через перебування ікони поблизу вогню відбулися закриті та відкриті здуття й відставання левкасу та фарбового шару різної форми. Відставання левкасу займало понад 50 % зображення ікони. На здуттях були старі профілактичні заклеювання. З лицьового та зворотного боків поверхневе забруднення, яке лежить щільними згустками між пухирями здуттів.

Реставраційні заходи:

Проведено повний комплекс консерваційно-реставраційних заходів. Укріплено фарбовий шар та левкас. Укладено здуття. У місцях утрат підведено реставраційний левкас. Усунено ущільнене поверхневе забруднення з живописної поверхні. Тоновано місця втрат живопису. Нанесено шар покривного лаку.

Загальний вигляд до реставрації

Фрагмент до реставрації

Фрагмент до реставрації

Загальний вигляд після реставрації

ІСУС ХРИСТОС ВСЕДЕРЖИТЕЛЬ З ЧИНУ МОЛІННЯ (Дейзис). ХІХ ст.

Д., темпера. 53,7 × 35,2 × 3,5.

Придбана у Ю.Б. Абдурахманова. Одеса, 1979.

Ж – 2180

Реставрація ОФ ННДРЦУ. 2006.

Реставраційний паспорт: П-216ж.

Художник-реставратор станкового темперного живопису Кружков В.Ф.

Стан до реставрації:

Ікона в незадовільному стані збереження. Основа ікони по нижньому краю разом із шпонкою втрачена. Через перебування ікони поблизу вогню відбулися закриті та відкриті здуття й відставання левкасу та фарбового шару різної форми. Відставання левкасу займало понад 50 % зображення ікони. На здуттях були старі профілактичні заклеювання. З лицьового та зворотного боків поверхневе забруднення, яке лежить щільними згустками між пухирями здуттів.

Реставраційні заходи:

Проведено повний комплекс консерваційно-реставраційних заходів. Укріплено фарбовий шар та левкас. Укладено здуття. У місцях утрат підведено реставраційний левкас. Усунено ущільнене поверхневе забруднення з живописної поверхні. Тоновано місця втрат живопису. Нанесено шар покривного лаку.

Загальний вигляд до реставрації
у прямому освітленні

Загальний вигляд до реставрації
у боковому освітленні

Загальний вигляд після реставрації

ІОАНН ПРЕДТЕЧА З ЧИНУ МОЛІННЯ (Дейзис). ХІХ ст.

Д., темпера. 53,7 × 35,2 × 3,5.

Придбана у Ю.Б. Абдурахманова. Одеса, 1979.

Ж – 2179

Реставрація ОФ ННДРЦУ. 2006.

Реставраційний паспорт: П-217ж.

Художник-реставратор станкового темперного живопису Кружков В.Ф.

Стан до реставрації:

Ікона в незадовільному стані збереження. Основа ікони по нижньому краю разом із шпонкою втрачена. Через перебування ікони поблизу вогню відбулися закриті та відкриті здуття й відставання левкасу та фарбового шару різної форми. На здуттях були старі профілактичні заклеювання. З лицьового та зворотного боків поверхневе забруднення, яке лежить щільними згустками між пухирями здуттів.

Реставраційні заходи:

Проведено повний комплекс консерваційно-реставраційних заходів. Укріплено фарбовий шар та левкас. Укладено здуття. У місцях утрат підведено реставраційний левкас. Усунено ущільнене поверхневе забруднення з живописної поверхні. Тоновано місця втрат живопису. Нанесено шар покривного лаку.

Загальний вигляд до реставрації

Фрагмент до реставрації

Фрагмент до реставрації

Загальний вигляд після реставрації

СВЯТІ МУЧЕНИКИ КИРИК ТА УЛІТА З ЖИТІЄМ. ХІХ ст.

Д., паволока, левкас, темпера. 44,9 × 43,4 × 3,6.

Придбана у Є.І. Шелест. Одеса, 1988.

Ж – 2881

Реставрація ОФ ННДРЦУ. 2013 – 2014.

Реставраційний паспорт: П-344ж.

Художник –реставратор станкового темперного та олійного живопису ІІ кваліфікаційної категорії Данілюк Г.Б.

Стан до реставрації:

Стан ікони аварійний. Ікона написана на дерев'яній основі, складається з трьох дощок. У місцях склеювання, уздовж шва, утворилися тріщини та деформація у різних напрямках. Мікологічне ураження зворотного та лицевого боку дошки. З лицевого боку дошки нанесені старі профілактичні заклейки, які втратили свою функціональність. У місцях порушеного контакту паволоки з основою утворився великий- та середньо-сітчастий кракелюр з піднятим краєм та дашкуваті підняття, а також розшарування левкасу внаслідок намокання дошки. Існувала загроза осипань та втрат левкасу та фарбового шару. Значні втрати в лівій частині ікони. Шар авторського покривного лаку нерівномірний. Повсюдні механічні пошкодження, подряпини, потертості, стійке пилове забруднення, плями воску, щільний шар кіптяви. Аварійний стан пам'ятки потребував швидкого втручання.

Ентомологічне обстеження:

На центральній дошці зворотного боку ікони та нижньому торці верхньої шпуги – численні, невеликі за розміром, округлі сіруваті колонії мікроскопічних грибів. У результаті мікроскопічних досліджень виявлено численні міцеліальні гіфи та однорідні за формою й розміром конідії мікроскопічних грибів з родини *moniliales*, які втратили життєздатність. Рекомендовано гігієнічне чищення та ретельне знепилення зворотного боку пам'ятки (Науковий співробітник, біолог відділу наукових досліджень Одеської філії ННДРЦУ Коритнянська В.Г.).

Реставраційні заходи:

Виконано повний комплекс консерваційно-реставраційних заходів. Проведено дезінфекцію твору. Скріплено дошки на іконі в місцях їх з'єднання. Відновлено зв'язок між основою, паволокою та левкасом і фарбовим шаром. Усунено щільне пилове забруднення та кіптяву з лицевого та зворотного боку. Доповнено втрати левкасу реставраційним ґрунтом. Потоншено захисну плівку, потім тоновано. Нанесено шар покривного лаку. Пам'ятку збережено від подальшого руйнування.

Загальний вигляд до реставрації

Загальний вигляд в процесі реставрації, заповнення ґрунту

Фрагмент до реставрації

Фрагмент після реставрації

Загальний вигляд після реставрації

СВЯТИЙ МИКОЛАЙ. XIX ст.

Д., паволока, левкас, олія. 53,6 × 43,8 × 3,5.
Із Приморського райфінвідділу. Одеса, 1987.

Ж – 2849

Реставрація ЛФ ННДРЦУ. 1991.

Художник-реставратор Федір Судук.

Загальний вигляд після реставрації

СПАС НЕРУКОТВОРНИЙ. XIX ст.

Д., паволока, левкас, темпера. 54,2 × 44,4 × 3.
Із Ізмаїльського міськфінвідділу. Одеса, 1978.

Ж – 2155

Реставрація ОХМ. 1983.
Реставратор Чаркін С.С.

Загальний вигляд після реставрації

ХВАЛІТЕ ГОСПОДА З НЕБЕС. ХІХ ст.

Д., левкас, змішана техніка. 91,3 × 72,5 × 2,7.

Придбана у Б.Ф. Шелкова. Одеса, 1988.

Ж – 2880

Реставрація ЛФ ННДРЦУ. 1991.

Реставраційний паспорт: П-275.

Художники-реставратори – Нестор Пронюк, Оксана Садова.

Стан до реставрації:

Втрати реставраційного ґрунту, луцення, розшарування. Фарбовий шар втрачений частково. Захисний шар втрачений в місцях втрат ґрунту. Потертя.

Завдання на реставрацію:

Фотофіксація. Зняття реставраційного ґрунту. Закріплення смолою. Нанесення нового реставраційного ґрунту. Покриття лаком. Тонування. Розчистка зворотного боку. Незначні розчистки по поверхні живопису. Повторне покриття захисним шаром лаку.

Загальний вигляд після реставрації

ЧОТИРЬОХЧАСТИННА З РОЗП'ЯТТЯМ. ХІХ ст.

Богородиця Тихвінська. Богородиця Федорівська.

Свята Великомучениця Катерина. Богородиця «Утамуй Моя Печалі»

Д., левкас, темпера. 53 × 45,5 × 3,5.

Придбана у І.І. Шлюшкіна. Одеса, 1982.

Ж – 2498

Реставрація ЛФ ННДРЦУ. 1995.

Реставраційний паспорт: П-457.

Художники-реставратори – Мокрій Володимир, Ліля Кліванець.

Стан до реставрації:

Від всихання дошка прогнулася на 8 мм, від чого утворилася тріщина. Втрати фарбового шару і ґрунту. Забруднення. Потемніла захисна плівка. Потертя золота. Сліди жука-деревогриза, зароблені восково-скипідарною мастикою. Торці замальовані темною фарбою.

Завдання на реставрацію:

Закріплення фарбового шару та ґрунту. Усунення тріщини (шляхом доповнення) зі звороту. Підведення ґрунту в місцях втрат. Зняття поверхневих забруднень, потоншення потемнілої захисної плівки лаку. Покриття лаком. Тонування. Повторне покриття захисним шаром лаку.

Загальний вигляд після реставрації

ЧОТИРЬОХЧАСТИННА. ХІХ ст.

Богородиця «Всіх скорботних радість». Богородиця «Утамуй Моя Печалі». Богородиця Тихвінська. Свята Глава Святого Іоанна Предтечи.

Д., паволока, левкас, темпера. 31,2 × 27 × 2.

Ж – 2530

Придбана у Т.І. Максимюка. Одеса, 1983.

Реставрація ОФ ННДРЦУ. 2015.

Реставраційний паспорт: П-431ж.

Художник-реставратор станкового темперного живопису II кваліфікаційної категорії Кудіна Н.Ю.

Стан до реставрації:

Ікона складається з трьох дощок, склеєних між собою. Раніше вони були закріплені зустрічними шпугами в пазах. Шпуги втрачені. Дощки основи розійшлися по клейових швах – від середини до низу. Отвори від жука-точильника незначні в нижній частині ікони. Дощки оброблені цинубелем. На лицьовому боці ікони є ковчег. У місцях втрат левкасу видно паволоку, марлеву, грубого плетіння, сірого кольору. Левкас твердий, щільний, середньої товщини. Утрачений лівий нижній кут до паволоки. На втрату нанесено цигарковий папір охристого кольору, крихкий, застарілий. Фарбовий шар – яєчна темпера. Виконано різьблення (чекан), зверху нанесено золочення. Лущення й потертості фарбового шару й золочення. Дрібні осипання по всій поверхні. Кракелюр дрібно сітчастий. Покривний шар відсутній на всій поверхні ікони. Характерний блиск лаку тільки на деяких ділянках зображення – одязі, ликах. Ікона втратила експозиційний вигляд і потребувала реставраційного втручання.

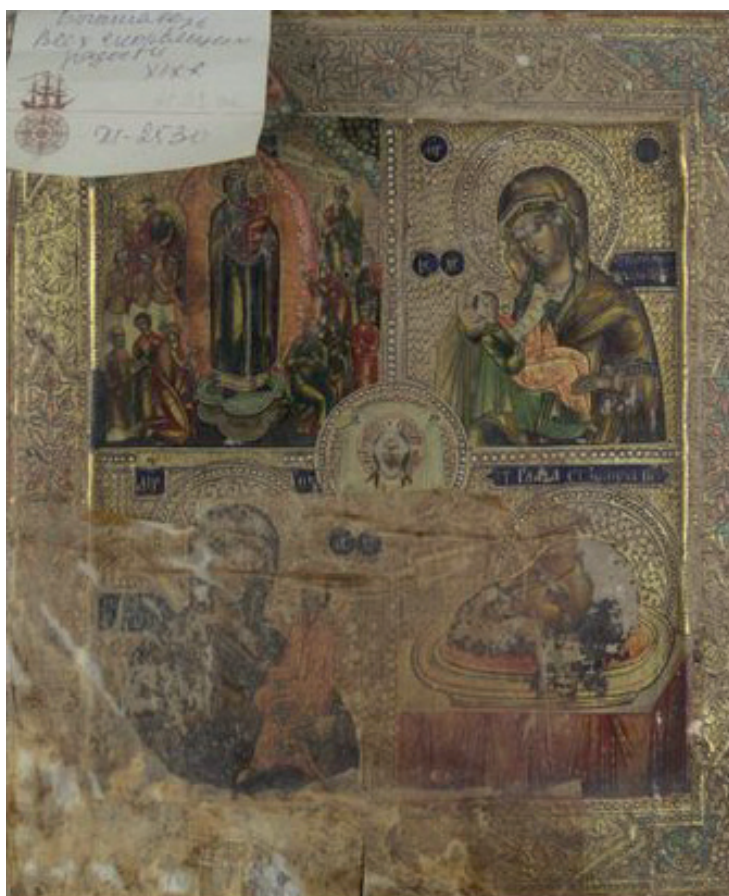
Ентомологічне обстеження:

Результати мікроскопічних досліджень виявили безбарвні гіфи мікроскопічних грибів та поодинокі бактерії, які втратили життєздатність. Рекомендовано гігієнічне чищення окремих частин ікони (науковий співробітник, біолог відділу наукових досліджень Одеської філії ННДРЦУ Коритнянська В.Г.).

Реставраційні заходи:

Здійснено гігієнічне чищення. Усунено стару профілактичну заклею. Зміцнено левкас і фарбовий шар. Зворотний бік ікони очищено від забруднень. Відновлено цілісність та міцність основи ікони. Доповнено місця втрат ґрунту. Живопис очищено від поверхневих забруднень. Виконано реконструкцію малюнка різьблення. Місця втрат тоновано з метою стилістичної цілісності твору. Поверхню живопису вкрито захисним тонким шаром реставраційного лаку. Іконі надано експозиційного вигляду.

Загальний вигляд до реставрації

Фрагмент до реставрації

Загальний вигляд після реставрації

Фрагмент після реставрації

Каталог

В ЛАБІРИНТАХ ЧАСУ

Виставка реставрованих творів іконопису та живопису
із фондів Одеського художнього музею

Упорядники каталогу:

Головний зберігач;

Людмила Анатоліївна Єрьоміна

Завідуюча відділом мистецтва

XVI – початку XX ст.:

Олена Василівна Жуліцька

Автор вступної статті:

Людмила Анатоліївна Єрьоміна

Дизайн, верстка:

Вероніка Яровенко

Підписано до друку 01.07.2016

Формат видання 290x297

Наклад: 300

Назва та адреса видавництва:

Фамільна друкарня «huss»,

м. Київ, вул. Шахтерська, 5

www.huss.com.ua

